

**ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA
V PRAZE**

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2018

Tereza Adamová

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

INSTITUT VZDĚLÁVÁNÍ A PORADENSTVÍ

KATEDRA CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A PODPORY STUDIA

Význam primární prevence rizikového chování na střední odborné škole

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Autor práce: **Tereza Adamová**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

2018

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

Ing. Tereza Adamová

Studium učitelství odborných předmětů

Název práce

Význam primární prevence rizikového chování na střední odborné škole

Název anglicky

Analysis of the Importance of Primary Prevention of Risk Behavior at Secondary Vocational School

---

Cíle práce

Cílem závěrečné práce je na základě analýzy dostupných zdrojů, včetně Národní strategie primární prevence rizikového chování 2013-18 popsat možnosti a přístupy realizace primární prevence rizikového chování na středních odborných školách. Současně bude provedena analýza vnímání aplikace primární prevence rizikového chování metodikem prevence a žáky na vybrané střední odborné škole.

Metodika

Úvodní část závěrečné práce zahrnuje vysvětlení a popis tématu, cílů práce, včetně formulace výzkumných otázek. Následuje rozbor současného stavu problematiky a je zpracována literární rešerše. Vlastní část práce představuje výzkumné šetření na vybrané střední odborné škole. Použité metody zahrnují zejména dotazníkové šetření mezi žáky a rozhovor s metodikem prevence. Další část práce tvoří diskuse (výsledky, jejich hodnocení, interpretace, doporučení) a závěr, jehož součástí je vyhodnocení přínosu práce.

Doporučený rozsah práce

dle pravidel pro psaní závěrečných prací

Klíčová slova

primární prevence, rizikové chování, střední odborná škola, metodik prevence

---

Doporučené zdroje informací

BÁRTÍK, Pavel; MIOVSKÝ, Michal. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

BLAŽKOVÁ, B. Vybrané formy rizikového chování. 1. vyd. Praha: Raabe, 2012. s. 108. ISBN 978-80-87553-25-1.

JINDROVÁ, Martina. Rizikové chování dětí a jeho právní dopady: příručka učitele. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-59-0.

MACEK, Petr. Adolescence. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.

SOBOTKOVÁ, Veronika. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠEJDA, Jan; ŠMERHOVSKÝ Zdeněk a GÖPFERTO VÁ Dana. Výkladový slovník epidemiologické terminologie. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1068-4.

Předpokládaný termín obhajoby

2017/18 LS – IVP

Vedoucí práce

PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Elektronicky schváleno dne 5. 3. 2018

PhDr. Lucie Smékalová, Ph.D. et Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 3. 2018

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Ředitel

V Praze dne 21. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma: „**Význam primární prevence rizikového chování na střední odborné škole**“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje závěrečná práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou.

.....

V Praze dne 27. 3. 2018

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Jitce Jirsákové, Ph.D. za inspiraci, vstřícnost a hodnotné rady.

Děkuji paní ředitelce Ing. Janě Porvichové za umožnění realizace mého výzkumného záměru na Střední škole umělecké a řemeslné, Nový Zlíchov 1.

Paní Ing. Miroslavě Wlosokové, školní metodičce prevence, pak děkuji za rozhovor a spolupráci při dotazníkovém šetření.

Děkuji své rodině za vytrvalou podporu, díky níž jsem vždycky našla sílu dotáhnout věci do konce.

ABSTRAKT

Závěrečná práce se věnuje postupům střední odborné školy v realizaci primární prevence a pojednává o vnímání aplikace těchto postupů samotnými žáky.

Práce je dělena na dvě hlavní části – na část teoretickou a část praktickou.

Součástí teoretické části práce je komplexní rozbor problematiky primární prevence na školách se zaměřením na rozdělení primární prevence a na vybrané formy rizikového chování. Tato část pojednává také o středoškolském vzdělávání a o problematice období adolescence. Je též nastíněn systém primární prevence v České republice včetně rozboru legislativních dokumentů spojených s prevencí.

Praktická část práce se plně věnuje samotnému výzkumu na vybrané střední škole. V této části je popsána preparace výzkumného šetření zahrnující vyhotovení dotazníku pro žáky a přípravu otázek pro rozhovor se školním metodikem prevence. Stěžejní sekcí této části je rozbor získaných dat a jejich vyhodnocení s poukázáním na povědomí žáků o realizovaných aktivitách v oblasti primární prevence a na jejich vztah k těmto aktivitám. Je monitorováno rizikové chování, k němuž žáci střední odborné školy inklinují a s nímž mají zkušenost; zejména se jedná o šikanu, rizikové sexuální chování a experimentování s kouřením, alkoholem a drogami. Prostřednictvím rozhovoru s metodikem prevence je hodnoceno, jak a volbou jakých programů a činností rizikovému chování žáků předcházet. Tato část práce také pojednává o postoji žáků k metodikovi prevence a o jejich celkové důvěře k pedagogickým pracovníkům školy.

Práce současně obsahuje výčet institucí, které realizují programy a aktivity spojené s primární prevencí na školách.

Klíčová slova: primární prevence, rizikové chování, střední odborná škola, metodik prevence

ABSTRACT

The final thesis deals with the approaches to implementation of primary prevention at the secondary vocational school and addresses the pupils' perception of the application of this procedure.

The thesis is divided into two main parts - the theoretical part and the practical part.

The theoretical part of the thesis embraces a comprehensive analysis of the issue of primary prevention at schools, focusing on the frame line of primary prevention and on selected forms of risk behavior. This section also deals with secondary education and the issue of adolescence. The primary prevention system in the Czech Republic is outlined as well, including an analysis of legislative documents related to prevention.

The practical part of the thesis consists of the research at selected high school itself. This section describes the preparation of a research survey, including the preparation of a questionnaire for pupils and the preparation of questions for an interview with the school methodist of prevention. The analysis of collected data and its evaluation forms the main part of this section. It refers to pupils' awareness of activities implemented in the field of primary prevention, including their relations to these activities. The risk behavior the pupils of the secondary vocational school experienced and to which they tend has been monitored; especially bullying, risky sexual behavior, and experimentation with smoking, alcohol and drugs. After interviewing the methodist of prevention the programs and activities that influence the pupil's inclination to risk behavior have been evaluated. This part of the thesis also deals with the pupils' attitude to the methodist of prevention and their overall reliance to the teaching staff in the school.

The thesis also contains a list of institutions that carry out programs and activities related to primary prevention in schools.

Key words: Primary Prevention, Risk Behavior, Secondary Vocational School, Methodist of Prevention

OBSAH

ÚVOD.....	11
I. TEORETICKÁ ČÁST	13
1. CÍL A METODIKA.....	15
2. PROBLEMATIKA ŠKOLNÍ PREVENCE.....	16
2.1 Vymezení pojmů.....	16
2.1.1 Rizikové chování	16
2.1.2 Protektivní a rizikové faktory.....	20
2.1.3 Primární prevence	21
2.2 Systém primární prevence rizikového chování v Česku.....	23
2.2.1 Funkční hierarchie výkonu primární prevence rizikového chování ve školách a školských zařízeních	24
2.2.2 Legislativa v oblasti primární prevence	26
2.2.3 Preventivní program	28
2.3 Období středoškolského vzdělávání	29
2.3.1 Adolescence	29
2.3.2 Střední odborné vzdělávání	30
2.3.3 Preventivní programy pro střední školy	31
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
3. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	35
3.1 Příprava výzkumného šetření.....	35
3.1.1 Volba výzkumné metody.....	35
3.1.2 Komunikace se zástupci školy.....	35
3.1.3 Sestavení dotazníku a příprava rozhovoru	35
3.1.4 Stanovení výzkumných otázek	36
3.1.5 Výběr výzkumného vzorku.....	37
3.2 Průběh rozhovoru.....	37
3.3 Průběh dotazníkového šetření.....	38

4. VÝSLEDKY A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	39
4.1 Existence programu primární prevence na škole a pozice metodika.....	39
4.2 Řešení problémů spojených s rizikovým chováním žáky.....	41
4.3 Vliv aktivit realizovaných v rámci programu primární prevence na žáky ..	43
4.4 Formy rizikového chování pozorované u žáků SŠUAŘ.....	45
5. DISKUZE	46
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM ZKRATEK	57
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ.....	59
SEZNAM PŘÍLOH.....	61
PŘÍLOHY	63

ÚVOD

Nárůst různých forem rizikového chování v populaci mládeže a dětí školního věku se stává celospolečenským problémem. Období adolescence a studia na střední škole je dobou experimentování. Dospívající mají touhu riskovat, poznávat neobjevené a zapojují se do chování, které může mít vážné zdravotní důsledky. Toto období je chápáno jako rizikové a v moderní společnosti je dokonce považováno za nejrizikovější období života (Charvát a Nevoralová, 2015).

Jedna z cest, jak předcházet šíření rizikového chování v populaci dospívajících spočívá v efektivní primární prevenci již v předškolním věku a v jejím intenzivním pokračování až po dobu středního vzdělávání.

Cílem primární prevence by mělo být efektivní nastavení systému, který bude umožňovat školním metodikům prevence věnovat se intenzivně a komplexně realizaci programů primární prevence ve školách. Tento systém bude přispívat k vytvoření sociálního klimatu nepříznivého k podpoře a rozvoji rizikového chování. Primární prevence tak bude poskytovat žákům nejen co nejvíce informací o celé problematice negativních jevů ve společnosti, ale bude umožňovat pedagogickým pracovníkům naslouchat jejich problémům a hovořit s nimi otevřeně i na neformální úrovni.

V rámci této závěrečné práce je analyzován přístup Střední školy umělecké a řemeslné k prevenci rizikového chování a jsou sledovány postupy, které škola volí pro realizaci primární prevence. Jsou sledovány formy rizikového chování, na něž se školní metodik prevence soustředí a monitorovány preventivní aktivity, jež škola realizuje. Současně je zkoumán také postoj žáků k vybraným formám rizikového chování a je hodnoceno, jak žáci vnímají stávající realizaci preventivních aktivit upozorňujících na nebezpečí spojená s rizikovým chováním. Vedle informovanosti žáků v otázce existence programu primární prevence, je zkoumáno též jejich povědomí o působení metodika prevence na škole.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. CÍL A METODIKA

Cílem závěrečné práce je na základě analýzy dostupných zdrojů, včetně Národní strategie primární prevence rizikového chování 2013-18 popsat možnosti a přístupy realizace primární prevence rizikového chování na střední škole umělecké a řemeslné. Současně bude provedena analýza vnímání aplikace primární prevence rizikového chování metodikem prevence a žáky.

Dílčím cílem práce je zjistit, zda žáci evidují, že je v jejich škole prevence rizikového chování realizována a zda jsou seznámeni s existencí pozice metodika prevence a registrují jeho působení.

Úvodní část závěrečné práce zahrnuje vysvětlení a popis tématu, včetně formulace výzkumných otázek. Následuje širší rozbor současného stavu problematiky primární prevence rizikového chování na školách a je zpracována literární rešerše. Vlastní část práce představuje výzkumné šetření na střední odborné škole, pro jehož realizaci byla vybrána Střední škola umělecká a řemeslná, Fakultní škola PedF UK, Cvičná škola IVP ČZU, Nový Zlíchov 1, Praha 5, kde autorka práce také absolvovala Řízenou souvislou pedagogickou praxi v závěru Studia učitelství odborných předmětů.

Použité metody zahrnují zejména dotazování, a to ústní - formou rozhovor s metodikem prevence a písemné - formou anonymního dotazníkového šetření mezi žáky. Pro sestavení dotazníku byly ve spolupráci s metodičkou prevence voleny jak otázky uzavřené, tak otázky polouzavřené a otevřené¹. Další část práce tvoří diskuse (výsledky, jejich hodnocení, interpretace, doporučení) a závěr, jehož součástí je vyhodnocení přínosu práce.

---

¹ **Uzavřené otázky** - jsou vysloveny tak, aby možnosti odpovědí byly předem dány. Respondent tak vybírá z omezeného počtu variant možných odpovědí. Dotázaný si může vybrat buď **jednu** z nabídnutých odpovědí (unique choice), nebo i **více odpovědí** (multichoice).

Otevřené otázky - umožňují obsáhlejší, nestandardizované odpovědi, které tazatel musí věrně zaznamenat. Umožňují získat nepředpokládanou odpověď a vylučují frustraci, kterou může respondent pociťovat, jestliže má na výběr jen nabízené odpovědi a nemá příležitost volně vyjádřit svůj názor.

Polouzavřené otázky - jsou kompromisem (Škaloudová, 2015)

2. PROBLEMATIKA ŠKOLNÍ PREVENCE

Slovo prevence je latinského původu a znamená opatření učiněná předem, včasnou obranu nebo ochranu. Přibližně od konce padesátých let 20. století se prevence rozdělila na primární, sekundární a terciární (Pavlas Martanová, 2014)

Pojem prevence si obecně můžeme představit jako soubor činností; jakékoli výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence, jejichž cílem je předcházet výskytu rizikového chování, zamezovat jeho další progresi, zmírňovat již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhat řešit jeho důsledky (Mioviský et al., 2010; MŠMT, 2013). Prevence je dále členěna na prevenci primární, sekundární a terciální. Cílem primární prevence je předcházení vzniku rizikového chování u jedinců, u nichž se ještě rizikové chování neobjevilo, např. předcházení užití návykových látek u osob, které dosud nejsou s drogou v kontaktu (MŠMT, 2013).

Výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti je dle Hricze et al. (2010) základním principem strategie prevence rizikového chování u dětí a mládeže ve školství.

2.1 Vymezení pojmů

2.1.1 Rizikové chování

Macek (2003) definuje rizikové chování jako aktivity, jež přímo nebo nepřímo plynou v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí a v jehož důsledku dochází dle Mioviského et al. (2010) k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. Vzorce rizikového chování považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání, je předmětem studií sociálních a medicínských vědních oborů a lze je ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi. Rizikové chování představuje různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů chování „běžného“ (např. provozování adrenalinových sportů) až po projevy chování na hranici patologie (např. nadměrné užívání alkoholu, cigaret, kofeinu či nelegálních drog, násilí) (MŠMT, 2013). Pojem

rizikové chování nicméně nahrazuje dříve zažitý termín sociálně patologické jevy a užívá se dle Miovského (2010) pro popis celé této škály činností, kterou lze dělit na:

- interpersonální agresivní chování,
- delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku (*zahrnuje krádeže, vandalismus a sprejerství*),
- rizikové zdravotní návyky,
- sexuální chování,
- rizikové chování ve vztahu k společenským institucím,
- prepatologické hráčství,
- rizikové sportovní aktivity.

2.1.1.1 *Interpersonální agresivní chování*

Do této skupiny rizikového chování patří násilné chování, šikana, kyberšikana, týrání, rasová nesnášenlivost a diskriminace vybraných skupin, extremismus. Jedná se tedy o jakékoli formy násilného chování mířeného proti druhé osobě (Miovský, 2010). Šikanu lze nazvat zákeřnou chorobou demokracie, která stojí na rovnoprávnosti vztahů mezi jejími členy a skupinami. Pro šikanu je typická asymetrie, kdy mocnější zneužívá slabšího a šlape po jeho právech (Kolář, 2011).

MŠMT (2000) vymezilo šikanu jako agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učitelů, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a /nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese (MŠMT, 2001). Fenomémem posledních let je kyberšikana. Jedná se o násilné chování prostřednictvím komunikačních prostředků, internetu a mobilu. Může mít podobu např. zakládání falešných profilů účtů, prezentace ponižujících fotografií či videí v kyberprostoru, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných e-mailů apod. Problémem zůstává často skrytá identita agresora. (Kolář, 2011; MŠMT, 2001).

Rasismus a xenofobie směřuje k potlačení zájmů a práv menšin. Xenofobie představuje negativní postoj založený na obavě z cizího subjektu a může vést až k jeho poškozování. Rasismus je nenávistné chování, jež na základě předsudků

přisuzuje vlastnosti a dovednosti určitým skupinám dle rasového či národnostního původu a poškozuje je Extremismus je chování vědomě konáno ve prospěch politických, náboženských a etnických hnutí a ideologií, jež většinou míří proti principům demokracie (MŠMT, 2016b).

2.1.1.2 Rizikové zdravotní návyky

Tato skupina zahrnuje rizikové činnosti, mezi něž patří pítí alkoholu, kouření, užívání drog, ale i nezdravé stravovací návyky, nedostatečná nebo naopak nadměrná pohybová aktivita. Alkohol patří v Evropě mezi nejrozšířenější návykovou látkou. Alkohol je legální droga, přičemž dostupnost užití alkoholu je v různých zemích upravena odlišně. V České republice je podle zákona možné podávat a prodávat alkohol zletilým osobám, tj. od 18 let věku. Účinky alkoholu závisí na dávce. Je proto dobré si uvědomovat obsah alkoholu v jednotlivých druzích alkoholických nápojů (MŠMT, 2016a).

Závislost na tabáku je nejčastější ve formě cigaret a v poslední době vodních dýmek. Závislost na tabáku je samostatná nemoc, jedná se o poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním tabáku. Návykovou drogou v tabáku je nikotin. Výrobci cigaret se snaží vzbudit dojem, že kouření je dospělá aktivita, dospělí s kouřením prakticky nezačínají. Opak je tedy pravdou, kouření je dětská nemoc (MŠMT, 2016c)

Zneužívání drog je celosvětový problém. Ekonomické zisky z produkce a prodeje ilegálních drog jsou obrovské. Stěží proběhne den bez nějaké zprávy v médiích o tragickém úmrtí, další drogové zásilce. Drogy jsou často na prvním místě rodičů mezi nebezpečím pro jejich děti. Mezi drogy řadíme také výše uvedený alkohol a tabák, drogy tzv. lehké jako např. marihuanu a tvrdé (Shapiro, 2005). Cílem Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018 (2010) je snížit dostupnost drog pro mladé lidi.

Nezdravé stravovací návyky zahrnují nejen nevyvážený životní styl spojený s nekvalitní životosprávou plynoucí zpravidla z rodiny, ale také poruchy příjmu potravy, jejichž příčinou je zpravidla negativní sebehodnocení plynoucí ze zkresleného nahlížení na vlastní tělo. V důsledku trpí jedinec výraznou podváhou či nadváhou (Miovský, 2010). Do této skupiny patří záchvatovité přejídání, anorexie

a bulimie. Těmito poruchami trpí především ženy ve věku od 12 do 18 let (i přes 20), které používají jídlo k řešení svých emocionálních problémů (NICM, 2018).

2.1.1.3 *Sexuální chování*

Předčasné zahájení pohlavního života, promiskuita, nechráněný pohlavní styk, pohlavní styk s rizikovými partnery, předčasné mateřství a rodičovství patří do skupiny rizikového sexuálního chování. Tato skupina zahrnuje v populaci frekventované fenomény, jako styk při náhodné známosti, rizikové sexuální praktiky v nevhodných hygienických podmínkách a zahrnuje i fenomény kombinující více typů rizikových aktivit jako např. spojení sexu a návykových látek (Miovský, 2010). Lze sem zařadit také trendy spojené s kyberprostorem, např. zneužívání intimních fotografií prostřednictvím kyberprostoru, ale také přístup k pornografii. V roce 2010 mělo zkušenost s online expozicí pornografii 28 % českých dětí, v roce 2012 bylo sexuálnímu obsahu na internetu vystaveno 57 % dětí, více než polovina jej vyhledala záměrně (Ševčíková, 2014). Některé děti a dospívající tak, ať už záměrně či nezáměrně, vidí tu nejodpornější násilnou pornografii, což může mít celoživotní negativní důsledky pro jejich postoje k sexuálnímu chování a k lidskosti jako takové a následně vést k vlastnímu rizikovému chování v sexuální oblasti (Muller, 2014). Žáci mohou být jak aktivními provozovateli rizikového sexuálního chování, tak obětí sexuální deviace (MŠMT, 2016d).

2.1.1.4 *Rizikové chování ve vztahu k společenským institucím*

Tato skupina zahrnuje zejména problémové chování ve škole, jako např. záškoláctví, neplnění školních povinností, nedokončení studia na střední škole. Záškoláctví, tedy úmyslné zanedbávání školní docházky, je velmi často spojeno s dalšími typy rizikového chování, jež mají negativní vliv na osobnostní vývoj jedince. Záškoláctví je porušováním školského zákona, který vymezuje povinnou školní docházku. Záškoláctví může vést k nelegální činnosti, je cestou k hledání náhradního uspokojení při citové deprivaci, při neuspokojení základních psychických potřeb. Prevence záškoláctví je součástí školního řádu (Miovský, 2010; NICM, 2015).

2.1.1.5 *Rizikové sportovní aktivity*

Tato skupina zahrnuje chování s tendencí k provozování adrenalinových a extrémních sportů. Jedná se o formu chování vzniklou v posledních letech charakteristickou záměrným vystavováním se nebo druhých nepřiměřeně vysokému riziku újmy na zdraví nebo dokonce přímého ohrožení života v souvislosti s výkonem sportovní činnosti nebo v dopravě. Do této skupiny je možné zařadit např. tajné závody aut za plného provozu, ježdění pod vlivem psychotropních látek nebo sportovní aktivity na hraně fyzických sil jako snowboarding v lavinových svazích nebo v nebezpečném terénu bez ochranných pomůcek. Riziko nezpůsobuje jedinec pouze sám sobě, ale často ohrožuje současně i cizí majetek a vybavení (Miovský, 2010).

2.1.2 Protektivní a rizikové faktory

Na přítomnost rizikového chování u žáků mají vliv protektivní a rizikové faktory. Tyto faktory lze členit do 5 skupin – systémů, které utváří základ pro teorii problémového chování R. Jessor, podle níž je rizikové chování výsledkem interakce osobnosti člověka s prostředím, ve kterém žije (Miovský et al., 2010), viz Příloha č. 1.

Za **rizikové faktory** můžeme považovat *osobnostní rysy*, především úzkost a agresivitu či impulzivitu jedince. Současně má vliv pohlaví, hormonální systém, tělesná konstituce nebo schopnost odolávat bolesti, tedy tzv. *biologické faktory*. Velký význam sehrává také vlastní *chování* jedince (vztah ke škole, reakce na školní neúspěch, schopnost dodržovat psaná i nepsaná pravidla) a *sociální prostředí*, v němž žák realizuje svou existenci. Výskyt rizikových aktivit markantně ovlivňuje výchova, kdy lze předpokládat, že dospívající jedinec bude následovat vzory, které vidí ve svých rodičích, sourozencích i blízkých příbuzných. Neodmyslitelnou úlohu v inklinaci k rizikovému chování jedince sehrávají *vrstevníci*, mezi nimiž si chce adolescent získat své místo.

Mezi **protektivní faktory** pak zahrnujeme zejména vyšší inteligenci, sebedůvěru, sebeúctu, rozvážnost a přívětivost. Jedinec s prosociální orientací, jež je veden k otevřené komunikaci v rodině, je pozitivně podporován a následně schopen

přijímat školní povinnosti má méně pravděpodobnou tendenci k rizikovému chování (Dolejš a Orel, 2017).

U různých podob rizikového chování pak můžeme vypočítat tyto charakteristické znaky (PCCP, 2017):

- Chování směřuje proti sobě samému nebo proti skupině.
- Míra rizika je v přímém vztahu k věku, k sociální a profesní příslušnosti a k přechodnosti nebo stálosti poruchy chování jednotlivce.
- Rizikové chování zahrnuje zejména narušení vztahů k sobě, vrstevníkům, příslušníkům rodiny, společnosti.
- Rizikové chování má obvykle instrumentální povahu, je založeno na agresivních klíčovacích, které mají emocionální povahu.
- Rizikové chování je proniknuto kulturní ritualizací, která není vždy uvědomovaná.

2.1.3 Primární prevence

V rámci primární prevence rozlišujeme prevenci nespécifickou a specifickou.

Nespécifická primární prevence zahrnuje veškeré činnosti vedoucí k podpoře zdravého životního stylu a k osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím efektivní organizace a využívání volného času. Do této kategorie patří například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy vedoucí k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.

Specifická primární prevence je definována aktivitami a programy, které jsou zaměřeny konkrétně na předcházení a redukování výskytu individuálních forem rizikového chování žáků. Specifická primární prevence je dále členěna do tří úrovní.

2.1.3.1 Všeobecná prevence

První úroveň tvoří všeobecná prevence, jež je cílena na širší populaci bez předchozího zjišťování rozsahu problému nebo rizika (Hricz et al., 2010). Jak uvádí Miovský et al. (2010) všeobecná primární prevence je zaměřena na běžnou populaci dětí a mládeže bez členění na méně či více rizikové skupiny. V úvahu je bráno pouze věkové složení, případně specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory. Patří

sem programy pro větší počet osob (třída či menší sociální skupina). Cílem je zamezit nebo oddálit užívání návykových látek. Pro výkon této úrovně preventistické praxe je plně dostačující úplné vzdělání školního metodika prevence.

2.1.3.2 *Selektivní prevence*

Druhá úroveň, selektivní prevence, je zaměřena na žáky, u kterých lze očekávat zvýšené nebezpečí rizikového chování (Hricz et al., 2010). Galla et al. (2005) pak identifikuje rizikové skupiny na základě biologických, psychologických, sociálních nebo environmentálních rizikových faktorů souvisejících s rizikovým chováním, a dále podle věku, pohlaví, rodinné historie, místa bydliště nebo úrovně sociálního znevýhodnění. Miovský et al. (2010) pak specifikuje, že se jedná např. o děti alkoholiků, studenty, kteří nedokončili školu nebo kteří mají zhoršený prospěch. Většinou se zde pracuje s menšími skupinami či jednotlivci. Není posuzována aktuální situace jednotlivce, hodnotí se pouze na základě své příslušnosti k popisované skupině a na základě této příslušnosti je navržen selektivní program. Vzhledem k charakteru práce s cílovou rizikovou skupinou, je zde kladen větší důraz na vzdělání preventisty (vhodná je např. speciální pedagogika, psychologie, adiktologie atd., povinný je alespoň Bc. stupeň VŠ, rozsáhlejší speciální trénink).

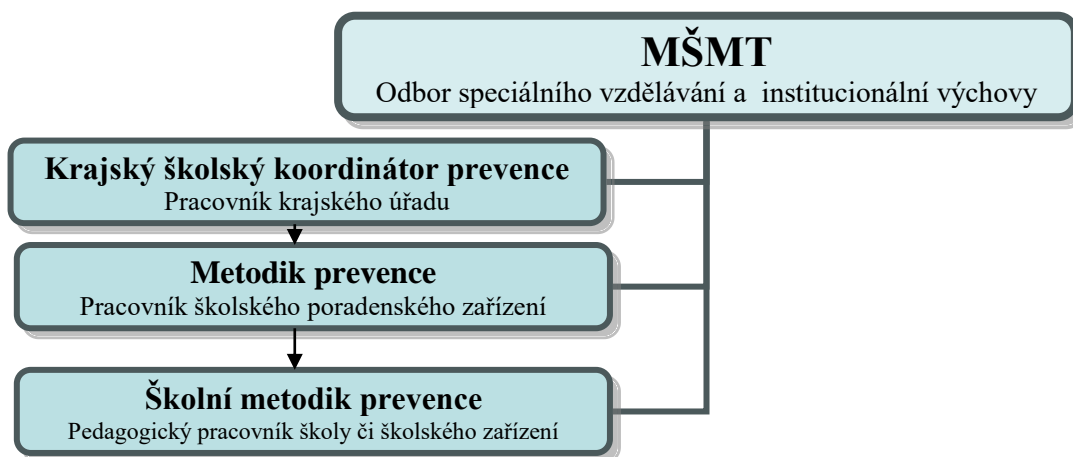
2.1.3.3 *Indikovaná prevence*

Indikovaná prevence, představuje třetí úroveň, zaměřenou na jednotlivce a skupiny, u nichž byl pozorován vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, komplikovaných vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky (Hricz et al., 2010). Jedná se již o práci s dětmi a mládeží, u kterých je zvýšené riziko výskytu či již počínající projevy rizikového chování. Podstatou indikované prevence je, že jedinec byl do vybrané skupiny indikován – tedy vybrán dle posouzení své individuální situace. Cílem indikované prevence není jen např. oddálení užívání drog, ale také snížení frekvence a objemu užívaných drog a zmírnění následků jejich užívání. Tato úroveň prevence již vyžaduje např. speciální pedagogické, psychologické, adiktologické nebo jiné podobné vzdělání pro práci preventisty, je nárokován Mgr. Stupeň VŠ studia, speciální trénink a dvouletá praxe pro samostatnou práci (Miovský et al., 2010).

2.2 Systém primární prevence rizikového chování v Česku

Systém primární prevence rizikového chování u žáků tvoří na **horizontální úrovni** Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), které nese zodpovědnost za realizaci Strategie primární prevence, při čemž spolupracuje s jednotlivými věcně příslušnými resorty, a to Ministerstvem zdravotnictví (MZ), Ministerstvem vnitra (MV), konkrétně s mezirezortním orgánem – Republikovým výborem pro prevenci kriminality a s Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky Úřadu vlády ČR.

Obrázek č. 1 zobrazuje **vertikální kostru** systému, která usiluje o synchronizaci jednotlivých aktivit na regionální a místní úrovni (krajské i obecní) tak, aby byly zohledňovány místní podmínky a potřeby a současně, aby realizovaná opatření a intervence byly uskutečňovány v souladu s hlavními cíli, principy a postupy doporučenými Národní strategií primární prevence rizikového chování. Vertikální linie je tvořena MŠMT, které metodicky vede a koordinuje činnost *krajských školských koordinátorů prevence* (pracovníků krajských úřadů), *metodiků prevence* (pracovníků pedagogicko-psychologických poraden - PPP) a prostřednictvím krajských školských koordinátorů prevence a metodiků prevence též činnost *školních metodiků prevence* (určených pedagogů ve školách a školských zařízeních) (MŠMT, 2013).

Obrázek č. 1 Schematický náčrt vertikální koordinace prevence rizikového chování ve školství

Zdroj: upraveno podle Miovskeho et al. (2010)

2.2.1 Funkční hierarchie výkonu primární prevence rizikového chování ve školách a školských zařízeních

2.2.1.1 Ředitel školy a školského zařízení

Ředitel školy je přímo zodpovědný za prevenci rizikového chování na škole, vytváří tedy podmínky pro předcházení rozvoje rizikového chování na škole a posléze nese zodpovědnost i za řešení zjištěných projevů rizikového chování. Úkolem ředitele školy je zpracovat do školního řádu a vnitřního řádu řešení aktuálních problémů souvisejících s výskytem rizikového chování ve škole, a to definovat kontrolní a sankční opatření v oblasti rizikového chování ve škole.

Ředitel jmenuje školního metodika prevence, pedagogického pracovníka, který má pro výkon této činnosti kvalifikaci, případně mu zajistí podmínky ke studiu nezbytnému k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence rizikového chování a zaručí podmínky pro jeho další vzdělávání v oblasti specifické primární prevence. Ředitel podporuje týmovou spolupráci školního metodika, výchovného poradce, školního psychologa/školního speciálního pedagoga, třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků školy při přípravě, realizaci a vyhodnocování Minimálního preventivního programu, jehož tvorbu koordinuje a provádí kontrolu jeho plnění.

V neposlední řadě ředitel spolupracuje s metodikem prevence v PPP a s krajským školským koordinátorem prevence (MŠMT, 2016e).

2.2.1.2 Školní metodik prevence

Metodik prevence zastává na škole primárně metodické a koordinační činnosti. Podílí se na koordinaci tvorby a na kontrole realizace Minimálního preventivního programu školy. Koordinuje a participuje na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších forem rizikového chování (MŠMT, 2013). Školní metodik prevence dále koordinuje přípravu a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci cizinců, přičemž

prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasizmu, xenofobie a dalších jevů, které souvisí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti (MŠMT, 2016e).

Úkolem metodika je také koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování a posléze má na starosti metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence těchto jevů se zaměřením na vyhledávání problémových projevů chování a preventivní práci s třídními kolektivy (MŠMT, 2013; MŠMT, 2016e).

Součástí činnosti metodika je také koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s odbornými poradenskými, terapeutickými, preventivními a krizovými pracovišti a dalšími zařízeními a institucemi, které působí v oblasti prevence. V případě akutního výskytu sociálně patologických jevů kontaktuje odborné pracoviště a podílí se na intervenci a následné péči. O žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení pak metodik shromažďuje odborné zprávy a informace a současně vede písemné záznamy o realizovaných opatřeních (Česko, 2005; MŠMT, 2016e).

V druhé řadě zastává školní metodik prevence *informační činnost*. Získává nové odborné informace a zkušenosti o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence a předává je pedagogickým pracovníkům školy. Vede a průběžně aktualizuje databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů zahrnující zejména orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce i jednotlivé odborníky. Prezentuje výsledky preventivní práce školy (MŠMT, 2016e)

Třetí oblast činností metodika prevence na škole zahrnuje *činnost poradenskou*. Metodik spolupracuje s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a participuje na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole. Posléze vyhledává a provádí orientační šetření konkrétních žáků s rizikem či projevy sociálně patologického chování a ve

spolupráci s třídními učiteli poskytuje poradenské služby těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťuje péči odpovídajícího odborného pracoviště. Součástí činnosti metodika je též pomoc při integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a zprostředkování poskytnutí poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními (MŠMT, 2013; MŠMT, 2016e).

2.2.1.3 Třídní učitel

Třídní učitel spolupracuje se školním metodikem prevence při zachycování varovných signálů výskytu rizikového chování, podílí se na realizaci Preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě. Cílem třídního učitele je motivovat žáky k vytvoření vnitřních pravidel třídy, jež jsou v souladu se školním řádem, a dbát na jejich důsledné dodržování. Prostřednictvím podpory rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy se podílí na vytváření otevřené bezpečné atmosféry a pozitivního sociálního klimatu ve třídě, současně si buduje a udržuje si přehled o osobnostních zvláštěnostech žáků třídy a o jejich rodinném zázemí. Třídní učitel zprostředkovává komunikaci žáků s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci nezletilých žáků třídy (MŠMT, 2016e).

2.2.2 Legislativa v oblasti primární prevence

Kvalitní legislativní ukotvení vymezující zásady primární prevence, určuje dále nastavení kompetencí jednotlivých subjektů zapojených do primární prevence a současně stanovuje nezbytnou dokumentaci, která se s její realizací pojí (MŠMT, 2013).

Systém primární prevence byl do roku 2005 vymezen Metodickým pokynem MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů č.j.: 14514 z roku 2001. V roce 2004 byl přijat základní legislativní dokument, upravující mimo jiné oblast primární prevence, **nový školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání**, ve znění pozdějších předpisů, který ukládá povinnost vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů a pro předcházení vzniku rizikového chování. Od roku 2004 mají tedy školy

zákonnou povinností prevenci realizovat a tento rok lze tudíž považovat pro oblast prevence za zlomový (Miovský et al., 2010; MŠMT, 2013).

V návaznosti na tento zákon byla vydána **Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních**, ve znění pozdějších předpisů. V rámci této vyhlášky je definován systém primární prevence na regionální úrovni zabezpečený metodikem prevence (ve školách a školských zařízeních školním metodikem prevence), a rozsah a obsah standardní činnosti školských poradenských zařízení. Tato vyhláška je klíčovou, neboť poprvé zákonně ukotvuje funkci metodika prevence (Miovský et al., 2010) Uvedená vyhláška vymezuje kompetence v rámci školy a současně stanovuje metodické řízení v systému poradna versus škola. Pro školu vyplývá povinnost vyjmenovat v rámci *školního řádu* rizikové aspekty, které nejsou ve škole přípustné. Stejně tak je nutné, aby byl součástí školního řádu také deklarován systém výchovných opatření – pokud dojde k porušení některého z bodů řádu, bude přistoupeno k nezbytnému opatření. S tímto postupem jsou předem seznámeni žáci, pedagogové i rodiče a je tak možné zamezit některým možným problémům již v zárodku (MŠMT, 2013).

Na základě pravidelných jednání s krajskými školskými koordinátory prevence a metodiky prevence, z dlouhodobých cílů stanovených Strategiemi meziresortních orgánů a ze zkušeností s naplňováním předchozích koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších rizikových projevů chování u dětí a mládeže na období 1998 – 2000, 2001 – 2004, 2005 - 2008 a 2009 – 2012 vznikla **Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018**, která je vypracována v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihou, v oblastech, které se týkají vztahů žáků a pedagogů a vytváření klíčových kompetencí pro osobní život i budoucí uplatnění mladých lidí. Strategie je v souladu s dalšími koncepčními dokumenty, jako jsou Strategie prevence kriminality na období 2012-2015 a Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018. Pavlas Martanová (2012) podotýká, že Národní strategie primární prevence je současně plně v souladu s návrhem Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování.

2.2.3 Preventivní program

V souladu s výše uvedenými dokumenty rozpracovávají školy oblast primární prevence rizikového chování v rámci svých školních vzdělávacích programů. Většina škol má nicméně zpracovaný samostatný dokument, který primární prevenci a její realizaci na škole popisuje z hlediska priorit a cílů – tzv. Preventivní program.

V rámci Metodického pokynu č.j. 14514 z roku 2001 uvedeného výše byl poprvé použit pojem Minimální preventivní program (MPP). Protože jeho název může být zavádějící – prevence realizována na školách v žádném případě nemůže být chápána jako minimální a činnost škol v oblasti je realizována s maximálním úsilím, je v dnešní době častěji užíván právě pojem Preventivní program.

Preventivní program je specifickým dokumentem školy zaměřeným především na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti (Česko, 2008). Na tvorbě a realizaci PPr. se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Řízení tvorby a ověřování realizace PPr. patří k standardním činnostem školního metodika prevence, který dle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP. Ředitel školy má odpovědnost za podporu, vytváření a realizaci programu. Třídní učitelé pak mají nezastupitelný význam při monitoringu rizikového chování ve třídách, při realizaci preventivních programů a jejich následné evaluaci (MŠMT, 2016e).

PPr. je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, různorodosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy. Preventivní program podléhá kontrole České školní inspekce. Je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Dané hodnocení je také součástí výroční zprávy o činnosti školy (Česko, 2008)

Charakteristika minimálního preventivního programu (MŠMT, 2016e) :

- a) je preventivním programem školy a školského zařízení,
- b) je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu, popřípadě upravovaného přílohou,

- c) vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu,
- d) jasně definuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle,
- e) je naplánován tak, aby byl realizovatelným,
- f) je přizpůsobován kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí, respektuje specifika ve školním prostředí,
- g) oddaluje nebo snižuje výskyt rizikového chování,
- h) zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí,
- i) má dlouhotrvající vliv na změnu chování,
- j) pojmenovává problémy z oblasti rizikového chování a případné další rizikové projevy chování,
- k) pomáhá zejména těm jedincům, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin (minoritám, cizincům, dětem a žákům zdravotně či sociálně znevýhodněným) při ochraně jejich lidských práv,
- l) podporuje zdravý životní styl a usiluje o předávání vyvážených informací a dovedností.

Je nutné podotknout, že neexistuje právně závazný dokument, který školám ukládá realizaci PPr. (MŠMT, 2013).

2.3 Období středoškolského vzdělávání

2.3.1 Adolescence

Dolejš a Orel (2017) poukazují na skutečnost, že při práci s jedincem je nutné vždy znát specifika věku, v němž se tento jedinec zrovna nachází. Stěžejním obdobím ve vývoji člověka je dospívání, které se dělí na ranou (druhý stupeň základního vzdělání, 11-15 let) a pozdní adolescenci (středoškolské vzdělání, 16-22 let). Pojem adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět). Označení adolescent je typické pro psychologii. V českém jazyce se volně zaměňuje s označením dospívající či dorost typickým pro lékařské vědy a rovněž

s širším označením mládež charakterističtější pro sociologii a pedagogiku. Časově tedy adolescence vyplňuje především druhé desetiletí života (Macek, 2003).

Na počátku adolescence stojí dítě stále do značné míry závislé na rodičích, na jejím konci se od něj očekává, že se promění v dospělého, autonomního a nezávislého jedince. Během tohoto období prochází dítě procesem nalezení vlastní identity, učí se navazovat a udržovat blízké osobní vztahy či začlenit se do kolektivu (Macek, 2003). V adolescenci mají dospívající díky působení rodiny postoje a názory do značné míry formovány, současně je ale začínají přehodnocovat a porovnávat s ohledem na další sociální skupiny, např. vrstevníků, v nichž tráví stále více času a jež pro ně mají rostoucí význam (Maxwell, 2002).

Adolescence je nejdynamičtější etapou vývoje, již jedinec prochází. Ve všech oblastech lidské osobnosti dochází k řadě komplexních změn, které s sebou přinášejí spoustu nedorozumění, nástrah a překážek. Dospívající děti si až přecitlivěle uvědomují svá měnící se těla, přijímají svou sexualitu, vytvářejí trvalejší a důvěrnější vztahy, učí se dělat svá vlastní rozhodnutí. Adolescenti začínají uvažovat o věcech, které dosud považovaly za dané a chtějí diskutovat o problémech. Pokud je však učitelé nebo rodiče již dříve „odepsali“, může to narušit jejich duševní rovnováhu (Fenwicková a Smith, 1994).

Toto období s sebou nese i touhu mladistvých po různých typech experimentování a poznávání světa, svého okolí i sebe sama. Dospívající se věnuje širokému spektru aktivit, přičemž některé je možné považovat za bezpečné (např. organizovaný sport, volnočasové kroužky, umělecké zájmy), jiné za nebezpečné a rizikové (např. nebezpečné řízení motorových vozidel, experimenty s drogami, vandalismus). Každý jedinec se chová do jisté míry rizikově, je to přirozenou součástí lidského života, poměr a množství bezpečných a rizikových aktivit je však vždy individuální a negativní dopady pro samotného jedince, jeho okolí, ale i pro společnost také (Dolejš a Orel, 2017).

2.3.2 Střední odborné vzdělávání

Střední odborné vzdělávání zahrnující dosavadní studijní i učební obory představuje rozsáhlé spektrum vzdělávacích možností, rozvíjených tak, aby měl každý uchazeč možnost vybrat si vzdělávací program, který bude odpovídat jeho

schopnostem, zájmům a také poptávce na trhu práce. Cílem je vytvořit systém vzájemně prostupných a navazujících vzdělávacích programů, které umožní žákům upřesnit svou volbu v průběhu studia. Stěžejním krokem je přechod absolventů ze školy do praxe v případě, že bezprostředně nepokračují v terciárním nebo jiném vzdělávání. Při stávajícím systému probíhá praktický výcvik v učebních oborech zcela ve školním prostředí odtrženě od reálného pracovního prostředí podniků a firem a až 65 % absolventů učebních oborů vůbec nevstoupí v průběhu přípravy do praxe. Je tedy nezbytné zajistit za spolupráce zaměstnavatelů pro každého žáka ve středním odborném vzdělávání (event. zpočátku alespoň pro žáky učebních oborů) nejméně několikaměsíční řízenou praxi v podnikové sféře. To by umožnilo, aby se žáci i v tomto omezeném čase seznámili s reálným pracovním prostředím, pracovními vztahy, etikou povolání, komunikací na pracovišti a aby navázali kontakty a získali první zkušenosti s osobní prezentací, které využijí při pozdějším hledání zaměstnání MŠMT (2015).

2.3.3 Preventivní programy pro střední školy

Pro různé věkové skupiny žáků se vytvářejí rozdílné druhy materiálů. Krom věku je pak důležité uvažovat i stadia rozvoje žáků, jež zpravidla úzce souvisí se zaměřením školy. Současně je nutné podotknout, že např. v otázce užívání návykových látek budou mít žáci velmi různorodé zkušenosti. Dobrý materiál pak bude individuální rozdílnosti respektovat. Při volbě materiálů/programů je také vhodné zohledňovat formální hledisko. Aktivity mohou být realizovány při běžné tzv. frontální výuce celé třídy, ale také ve skupinách, formou řízené diskuze, přehrávání modelových situací, sociálně psychologických her, s pomocí audiovizuální techniky. Program by měl podávat přesná fakta o rizikovém chování, zahrnovat negativní i pozitivní aspekty, avšak nešokovat, nezastrašovat a vést žáky k vlastnímu zamyšlení (Miovský et al., 2010).

MŠMT (2016) doporučuje ředitelům škol, kteří zodpovídají za realizaci minimálního preventivního programu, aby zodpovědně vybírali externí partnery pro spolupráci. Na výběr jsou organizace, jež mají programy certifikované MŠMT nebo Úřadem vlády, u nichž lze předpokládat, že takovýto program je efektivní pro školu. V tomto případě certifikovaný program naplňuje všechny znaky dobrého programu.

Nicméně existují organizace, které programy certifikované nemají, pouhá akreditace nezaručuje kvalitu programu pro žáky. V takovém případě je nutné hledat další znaky dobrého programu, jimiž je například proškolenost lektorů, schopnost přizpůsobit program věku cílové skupiny a zaručit podporu a informace též pedagogům apod. Národní ústav pro vzdělávání (2018) umožňuje ředitelům škol, metodikům prevence a pedagogům využívat vyhledávač v databázi všech certifikovaných poskytovatelů programů primární prevence rizikového chování dle specifických kritérií. Např. na území hlavního města Prahy² je v současné době 13 poskytovatelů programů (ve všech 3 kategoriích specifické primární prevence) pro žáky středních škol zaměřených na různé typy rizikového chování, viz Příloha č. 2. Školy však mohou spolupracovat s celorepublikovou nabídkou poskytovatelů programů a nemusí se omezovat pouze dle sídla dané organizace, jež zohledňuje databáze NÚZ.

---

² Hlavní město Praha bylo vybráno vzhledem k faktu, že se zájmová střední škola nachází na jeho území. Jedná se tedy pouze o příklad - především s ohledem na dostupnost školy i poskytovatelů programů. Střední škola umělecká a řemeslná nicméně spolupracuje se společností ACET, viz II. Praktická část.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

3.1 Příprava výzkumného šetření

3.1.1 Volba výzkumné metody

Pro realizaci výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda formou dotazníku cíleného na žáky a metoda kvalitativního rozhovoru s metodikem prevence.

Dotazník slouží pro shromáždění velkého množství dat za poměrně krátkou dobu. Důležité je samotné sestavení otázek, které by měly být pro odpovídajícího srozumitelné, otázky tedy byly formulovány co nejkonkrétněji s ohledem na cílovou skupinu a neutrálně. Dotazníkové šetření bylo realizováno anonymně písemnou formou (Škaloudová, 2015).

Kvalitativní rozhovor je metodou často uplatňovanou v sociálních vědách. Je zpravidla založen na osobním kontaktu tazatele a dotazovaného s možností sbírat informace o postojích a zkušenostech respondenta. Získané informace nejsou záznamem faktů, ale soubor subjektivních náhledů dotazovaného. Významnou roli hraje formulace dotazů, srozumitelnost a jednoznačnost (Nathan, Newman a Lancaster, 2018).

3.1.2 Komunikace se zástupci školy

Po dohodě s paní ředitelkou Střední školy umělecké a řemeslné byla kontaktována paní metodička prevence, s níž byl telefonicky předjednan termín pro setkání k rozhovoru. S ohledem na délku působení paní metodičky ve funkci (od školního roku 2016/2017 a na její projevený osobní zájem získat informace o současném stavu realizace primární prevence na škole došlo během prvního setkání také k ujasnění si a rozšíření otázek v dotazníku pro žáky, současně byly diskutovány možnosti, které studijní obory a ročníky do šetření zahrnout.

3.1.3 Sestavení dotazníku a příprava rozhovoru

Při sestavování dotazníku, viz Příloha č. 4, bylo dbáno na formální úpravu, v hlavičce bylo uvedeno, k jakému účelu dotazník slouží a kdo jej zadává. U

jednotlivých otázek bylo tučně zvýrazněno znění otázky a běžným písmem doplněny instrukce k otázkám.

Dotazník byl pomyslně rozdělen do několika oblastí, které odpovídají cílovým oblastem pro vyhodnocení. Toto dělení nebylo v textu dotazníku přiznáno, aby jím žáci nebyli při odpovídání ovlivňováni. První skupina otázek zahrnuje oblasti: trávení volného času žáky, náhled do rodinného prostředí a vztah k návykovým látkám. Tyto otázky jsou posléze zahrnuty do vyhodnocení okrajově jako dodatkové. Druhá skupina otázek zahrnuje zkušenosti s šikanou a rizikovou sexuální aktivitou. Třetí skupina se věnuje samotné školní prevenci, realizovaným aktivitám. Čtvrtá skupina cílí na žáky v otázce důvěry vůči škole při problémovém chování a poslední skupina se zaměřuje na působení metodika prevence.

V dotazníku byly použity tři typy otázek – otevřené, polouzavřené a uzavřené s tím, že u uzavřených otázek se vyskytla dichotomická, trichotomická i polytomická varianta³ (Škaloudová, 2015).

3.1.4 Stanovení výzkumných otázek

Cílem závěrečné práce je popsat možnosti a přístupy realizace primární prevence rizikového chování na střední škole umělecké a řemeslné a provést analýzu vnímání aplikace primární prevence rizikového chování metodikem prevence a žáky.

Za účelem dosažení stanoveného cíle byly definovány následující výzkumné otázky:

- Jaké postupy škola volí pro realizaci primární prevence?
- Které preventivní aktivity škola realizuje?
- Na které formy rizikového chování se metodik prevence soustředí?
- Znalí žáci školního metodika prevence?
- Mají realizované aktivity v oblasti primární prevence rizikového chování, dle názoru studentů, preventivní efekt?
- Důvěřují žáci pedagogickým pracovníkům při řešení problémů s rizikovým chováním?

---

³ **Dichotomická otázka** je se dvěma možnými variantami odpovědí (např. ano - ne, muž - žena).

Trichotomické otázky mají tři možné varianty odpovědí.

Polytomické otázky umožňují respondentovi výběr z více variant předem daných odpovědí.

3.1.5 Výběr výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek realizovaného šetření je tvořen žáky Střední školy umělecké a řemeslné, Nový Zlíchov 1, Praha 5. Spolupráce probíhala průřezově s žáky 1.- 3. (4.) ročníku tříletých i čtyřletých oborů a nástavbového studia. Vzhledem k různorodosti oborů a nízkému počtu respondentů v jednotlivých třídách, byl za stěžejní kritérium ovlivňující vnímání realizace primární prevence na škole zvolen věk. S ohledem na charakter školy, primárně se jedná o chlapecké kolektivy - v rámci školy jsou dívky zastoupeny sporadicky, byl vliv pohlaví zohledňován pouze okrajově a napříč věkem. Zastoupení respondentů v jednotlivých věkových skupinách a pohlavích jsou zaznamenána v Tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: Složení výzkumného vzorku – věk, počet a pohlaví respondentů

Pohlaví	Chlapci	Dívky	CELKEM
Věk			
16	27	1	28
17	15	2	17
18 – 21 (18+)	25	4	29
CELKEM	67	7	74

3.2 Průběh rozhovoru

Termín pro rozhovor s metodičkou prevence byl naplánován nezávisle na termínu dotazníkového šetření a byl realizován jako první. Rozhovor, viz Příloha č. 3, se uskutečnil 14. března 2018 na půdě Střední školy umělecké a řemeslné v budově Na Výsluní a probíhal ve složení: autorka práce jako tazatel, školní metodička prevence jako dotazovaný.

Rozhovor byl především cílen na celkové pojetí prevence na Střední škole umělecké a řemeslné, na nastavení a fungování metodického týmu, na změny, kterými škola prošla v uplynulých dvou letech. Současně bylo šetřeno, jak tyto změny zaregistrovali dle metodičky žáci a jak se vyvíjí její pozice. Proběhlo také zjišťování typů aktivit, které jsou pro žáky realizovány, kým, kde a jakým způsobem

jsou prováděny. Byl rozebrán také náhled metodicky na důvěru žáků v pedagogické pracovníky a jejich ochotu svěřovat se s různými druhy problémů.

3.3 Průběh dotazníkového šetření

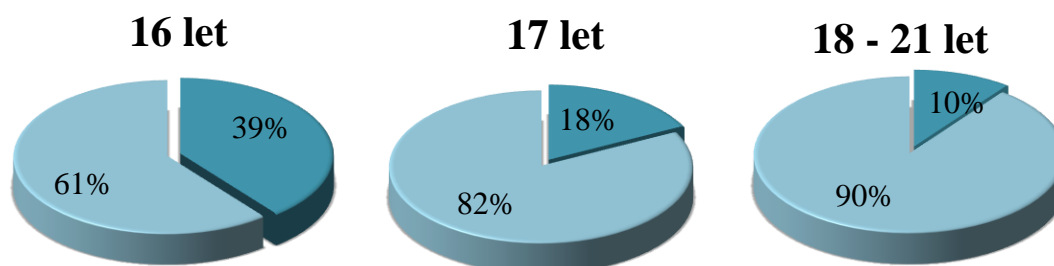
Dotazníkové šetření se uskutečnilo v rámci běžné výuky za souhlasu a přítomnosti vyučujících. Šetření se konalo ve dvou dnech – 15. a 21. března 2018 v budově školy Na Výsluní.

V úvodním kroku byli respondenti autorkou práce osloveni a seznámeni s charakterem výstupu dotazníkového šetření, tedy se skutečností, že se jedná o výzkum pro Závěrečnou práci Studia učitelství odborných předmětů. Vzhledem k záměru práce, jímž je zhodnotit vnímání aplikace primární prevence rizikového chování žáky, nebyly v tuto chvíli téma práce a cíl šetření uveřejněny. Předtištěné dotazníky byly rozdány, a sděleny jasné instrukce k jejich řádnému vyplnění. Současně bylo poukázáno na anonymitu šetření. Žáci byli poučeni, že nemají vyplňovat žádné osobní údaje, pouze pohlaví a věk. Dotazníky byly vybrány bezprostředně po vyplnění, jejich návratnost tedy byla 100 %. V závěru došlo k poděkování respondentům za jejich čas a ochotu.

4. VÝSLEDKY A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

4.1 Existence programu primární prevence na škole a pozice metodika

Skupina šestnáctiletých respondentů se jeví jako nejlépe informovaná v otázce existence programu primární prevence na škole, viz Graf č. 1.

Graf č. 1: Poměr žáků SŠUAŘ v jednotlivých věkových skupinách, kteří jsou si vědomi existence programu primární prevence na škole a žáků, kteří o tomto programu nevědí

Tento fakt může být způsoben jejich krátkým působením na střední škole a pravděpodobným počátečním zvýšeným zájmem o dění na škole. Tato skupina je tvořena žáky, kteří aktuálně absolvovali adaptační kurz, lze u nich také proto očekávat vyšší míru uvědomění si pozice metodika prevence (výchovního poradce), o čemž vypovídá Graf č. 1, zastoupení u odpovědi a), tedy realizace besed s metodikem prevence, výchovným poradcem, jejichž realizací si je vědomo téměř 40 % šestnáctiletých. I přesto však více než 70 % šestnáctiletých tvrdí, že neví, kdo je metodikem prevence na jejich škole a současně uvádějí, že s metodikem nikdy nejednali. Obdobně tomu je i v dalších věkových skupinách.

11 % šestnáctiletých zaměňuje metodičku prevence s výchovnou poradkyní a dále uvádějí, že s ní řešili problém šikany a zanedbané školní docházky. Ze 14 % žáků, kteří jsou si vědomi působení metodičky ve škole, jeden z dotázaných podotýká, že s metodičkou jednal v otázce problematiky užívání drog. Současně jde o případ žáka, který je pravidelným kuřákem cigaret i uživatelem marihuany, je častým popíječem alkoholu. Nepopírá zkušenost se sexuálním chováním v nezletilosti a současně je

šikanujícím agresorem. V otázce užívání drog má zkušenosti s lysohlávkami⁴ a extází⁵. Tento žák zároveň předestírá, že svůj volný čas tráví s kamarády v hospodě a jediným člověkem, na kterého by se obrátil v případě problému, je vybraná učitelka nebo kamarádi⁶.

V případě sedmnáctiletých je povědomí o působení metodičky vyšší, nicméně i přesto dochází v případě 18 % žáků k záměně metodičky prevence s výchovnou poradkyní. 2 ze 17 žáků, kteří s metodičkou za dobu jejího působení na škole jednali, pak řešili problém se školní docházkou, viz Příloha č. 5.

Osmnáctiletí a starší žáci pak představují kompromis mezi výše uvedenými skupinami. Existenci metodika prevence na škole nezaznamenalo téměř 80% žáků, pouze 3 % metodičku znají, avšak nikdy s ní nejednala. 17 % žáků pak zaměňuje metodičku s výchovnou poradkyní a dále uvádí, že s ní projednávali problematiku šikany ve třídě a absence ve škole.

Kompletní situaci v otázce povědomí o působení metodičky školní prevence na SŠUAŘ zobrazuje Graf č. 2.

Je nutné podotknout, že několik žáků, viz Příloha č. 5, uvádí, že naprosto netuší, že by metodik prevence na škole existoval, neví, co si pod pojmem představit, dokonce úplně popírají existenci této funkce.

Hovoříme-li o rozdělení pohlaví, pak 2 ze 7 dotazovaných dívek mají povědomí o působení metodičky prevence na škole, nicméně nikdy s ní neměly důvod jednat.

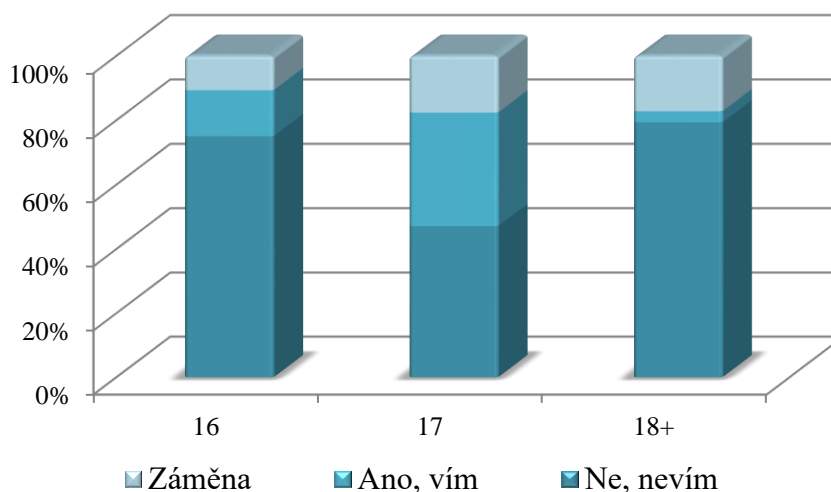
---

⁴ **Lysohlávky** patří mezi halucinogenní houby, jež se dají jíst čerstvé, vařit, užívat ve formě čaje nebo sušit. Účinky jejich užití se dostaví mezi 7-60 min. Prožitky mohou trvat i déle než 9 hod. Uživatel se zvýší krevní tlak, převládá euforie, ve vyšších dávkách se mohou dostavit halucinace barev a pohybů. Při neobvykle velkých dávkách se může objevit silný strach, úzkost. Nebezpečím je záměna hub za jedovaté nebo vývoj závislosti na kýchých pocitech.

⁵ **Extáze** neboli MDMA, tzv. taneční droga patří do skupiny halucinogenních amfetaminů. Většinou se vyskytuje ve formě tablet nebo kapslí, které se polykají. Jakožto prášek se dá šňupat, polykat nebo olizovat z prstů nebo vypít v nápoji. Její účinky nastupují během 20-60 min. Uživatel cítí extázi, euforickou náladu následovanou pocity vyrovnanosti a klidu. Při vyšších dávkách může nastat období úpadku, kdy se uživatel cítí depresivně, úzkostně, unaveně, cítí paniku, zmatek (Shapiro, 2005).

⁶ Lze odhadovat, že v tomto případě jde buď o nespoupracujícího „srandistu“, který se svými odpověďmi snaží upozornit na velký nezáměr a disrespekt k výzkumnému šetření, anebo se jedná o skutečný patologický případ žáka, který se potýká s mnoha formami rizikového chování a měl by být veden v povědomí a péči minimálně školního psychologa.

Graf č. 2: Povědomí žáků SŠUAŘ o přítomnosti metodičky prevence na škole a její záměna s výchovnou poradkyní

4.2 Řešení problémů spojených s rizikovým chováním žáky

V otázce řešení problémů spojených s rizikovým chováním si je 86 % všech dotázaných jistých, že vědí, na koho se v případě potřeby obrátit, avšak konkrétní osoby či skupiny osob jsou velmi různorodé, jak je zobrazeno v Grafu č. 3

V případě všech věkových skupin převládá hledání opory v rodině; četnost odpovědí představuje necelých 45 % a zahrnuje skupinu rodiče a prarodiče, sourozenci. Další možnou oporu v řešení osobních problémů představují zejména kamarádi, jež žáci často uvádějí v odpovědi „Někdo jiný. Kdo?“. V dalších odpovědích se pak jednotlivé věkové skupiny liší. Šestnáctiletí mají největší důvěru ve školního psychologa, ve spolužáky a výchovného poradce. Skupina sedmnáctiletých by pak v případě nutnosti spoléhala na třídního učitele, spolužáky, případně jiného pedagoga. Dospělí žáci by se v nutném případě obrátili na jiného pedagoga než na třídního učitele. Metodičku prevence by vyhledala pouhá 2 % ze všech dotázaných žáků.

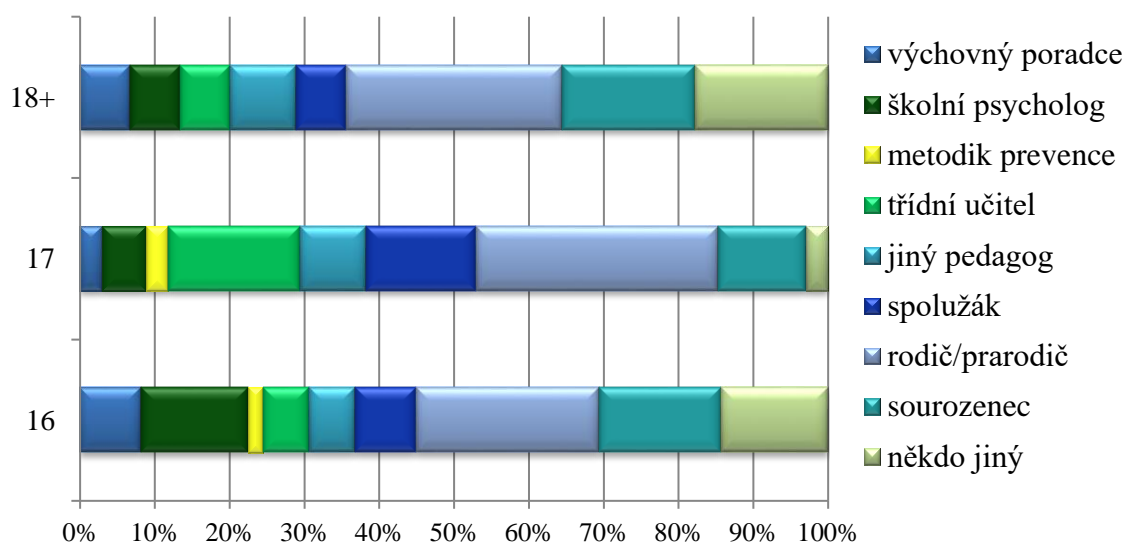
Za lehce varovné lze považovat závěr v **otázce č. 18**, na koho by se žáci obrátili, v případě hledání pomoci u pedagogických pracovníků nebo zaměstnanců školy.

Více než 50 % šestnáctiletých, by mělo odvahu svěřit se někomu ze školy a to především výchovné poradkyni. Jako důvod žáci uvádějí, že s ní mohou hovořit o všem a je dle vnímání žáků psycholožka. V druhém případě by žáci hledali pomoc

u třídní učitelky a to především, protože v ní mají důvěru a dokáže jim vše vysvětlit a pomoci. Jeden z žáků uvedl, že by se svěřil mistru praktického výcviku, protože mu umí poradit a pomoci mu s jeho problémem. Nicméně necelá polovina šestnáctiletých žáků uvedla, že by se ve škole nikomu nespověřila, někteří žáci dokonce zdůraznili, že ve škole nikomu nedůvěřují, aby mu sdělovali své problémy.

60 % sedmnáctiletých by se ve škole nikomu nespověřilo, poněvadž nikomu ve škole nevěří a zejména ne učitelkému sboru. Zbývajících 40 % žáků by šlo primárně za třídní učitelkou, ta je považována za rozumnou, laskavou a důvěryhodnou, nebo za metodičku prevence (v tomto případě je velká pravděpodobnost, že se pozice metodičky kryje s pozicí třídní učitelky). Jeden z žáků uvedl školního psychologa a jeden učitele matematiky, který je chápavý. 17 % žáků si není jistých a zvažovali by své rozhodnutí podle konkrétní problémové situace.

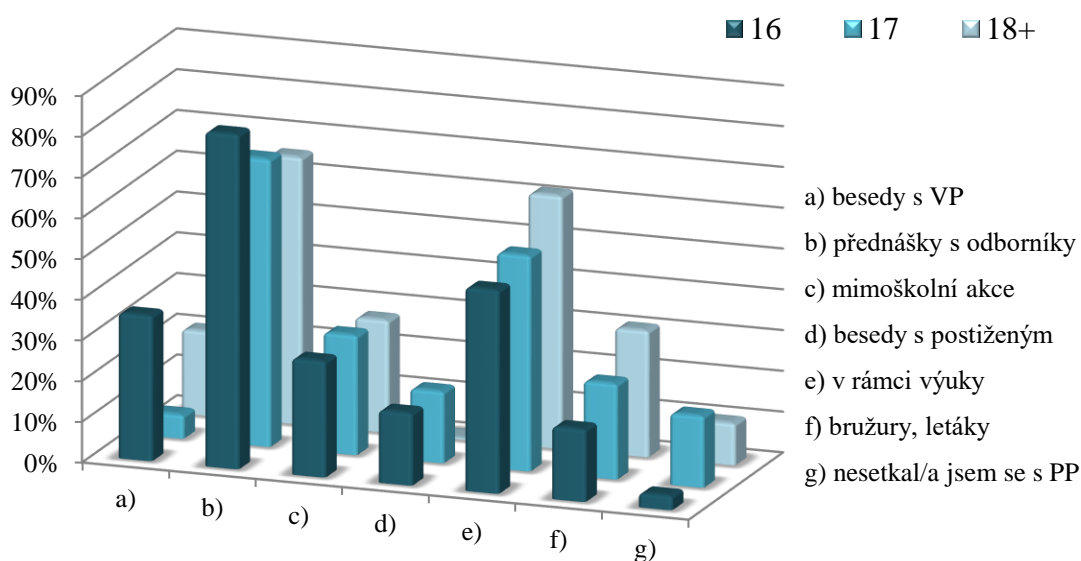
55 % osmnáctiletých by ve škole pomoc nevyhledávalo, většina uvádí, že především proto, že nikomu na půdě školy nevěří. 45 % by vyhledalo pomoc u třídního učitele/učitelky, kterým důvěřuje a kteří k nim mají nejbližší. V této skupině také velký podíl důvěryhodných pracovníků školy zaujímají další učitelé, k nimž mají žáci pozitivní vztah, které považují za milé, trpělivé, vstřícné a inteligentní a o nichž se domnívají, že by se je snažili pochopit. 2 z žáků by pak navštívili výchovnou poradkyni, protože jí nejvíce z celé školy věří.

Graf č. 3: Zastoupení důvěryhodných osob z hlediska řešení problémů s rizikovým chováním u žáků SŠUAŘ

4.3 Vliv aktivit realizovaných v rámci programu primární prevence na žáky

Otázka č. 13 je přímo zaměřena na konkrétní formy, jimiž je realizována primární prevence na škole, viz Graf č. 4. Výsledné zjištění velmi úzce koresponduje s konstatováním metodicky prevence. Žáci napříč ročníky tvrdí, že nejčastější formou realizace prevence jsou přednášky s odborníky, s tím, že mladší ročníky se přednášek účastní častěji než osmnáctiletí a starší. Ti naopak více vnímají aplikaci prevence ve vyučovacích hodinách. Přednášky s odborníky a diskuze ve vyučovacích hodinách jsou pak následovány mimoškolními akcemi – divadelními představeními a kinem. Z tohoto zjištění lze usuzovat, že přestože se žáci hromadných školních akcí (divadlo, kino) účastní, větší dojem na nich zanechá následná diskuze v rámci úzkého třídního kolektivu a největší efekt pak přednášky se specializovanými odborníky. Je tedy možné celkově zhodnotit, že účast menšího kolektivu v rámci přednášek a blízký osobní kontakt přednášejícího působí efektivněji než hromadné školní akce.

Graf č. 4: Poměr zastoupení aplikovaných forem seznamování s negativními důsledky rizikového chování vnímanými žáky SŠUAŘ

Otázka č. 14 pak navazuje na vyhodnocení vlivu realizovaných programů na žáky. Skupina šestnáctiletých je realizovanými programy prevence ovlivněna a tvrdí, že si uvědomuje nebezpečí a rizika kouření, pití alkoholu, užívání drog, šikany,

záškoláctví, nicméně mnozí z nich jsou i přesto aktivnímu kuřáky. Nutno podotknout, že více než 50 % sedmnáctiletých a starších tvrdí, že na ně programy primární prevence nedělají dojem. Žáci si tudíž rizika spojená s uvedenými činnostmi příliš nepřipouští. Tato skutečnost může být dána, nedostatečnou důsledností realizovaných programů, avšak více pravděpodobně, jak uvádí metodická prevence, rychlostí doby, dostupností (ať už cigaret, alkoholu...) a tzv. pomyslnou „normálností“ všeho.

Současně je nutné podotknout, že v rámci dotazníku mnozí žáci vágní formou konstatovali, že:

- „o tom (o rizikovém chování a jeho důsledcích) melou všichni“,
- „to neberou vážně“,
- „ji, to slouží jenom k zamyšlení“,
- „jim byla řečena sazba za držení různých druhů drog“.

Navazující **otázka č. 15** poté poukazuje na fakt, že na 7 šestnáctiletých žáků, 1 sedmnáctiletého a 7 starších osmnácti let z vybraného vzorku (20 % z celkového počtu dotazovaných, viz Příloha č. 5) zapůsobily realizované programy naopak jako podněcující inspirace k vyzkoušení různých rizikových aktivit.

Mezi uvedené patří zejména:

- kouření cigaret,
- pití alkoholu,
- kouření marihuany,

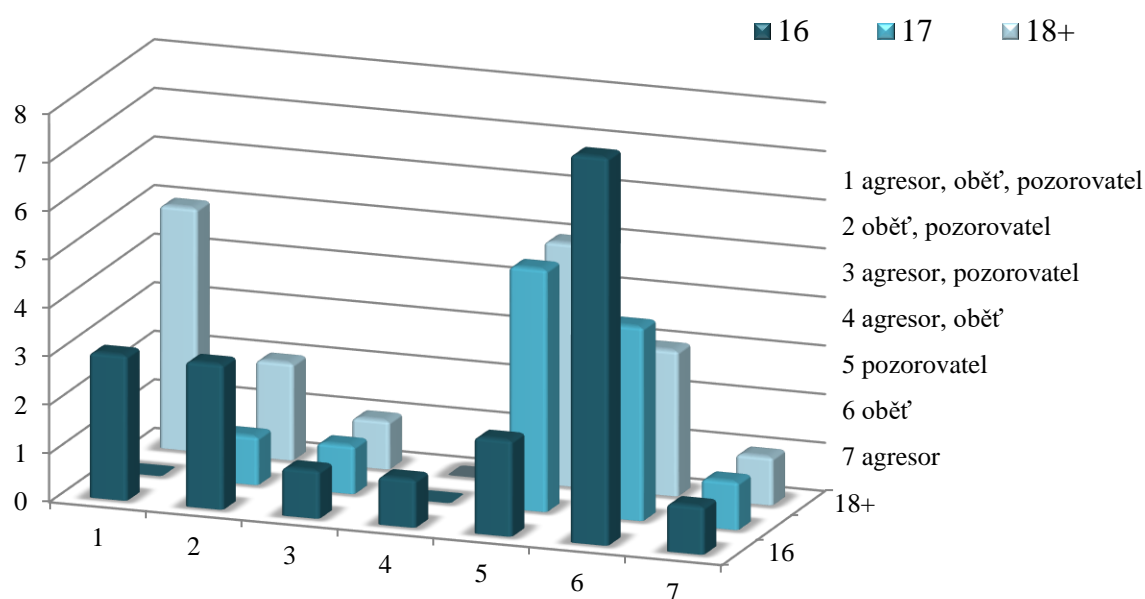
ale také:

- sex v nezletilosti,
- hraní automatů,
- drogy (extáze, LSD, trip).

Za významné lze považovat zjištění, že dotazování, kteří uvedli v této otázce alkohol, dále v jeho pravidelném pití nepokračují, zatímco ti, co uvedli kouření cigaret a marihuany, dále v této aktivitě pokračují a to, jak potvrzují, s vyšší intenzitou. Tato skupina představuje 5 % z celkového počtu dotazovaných žáků, u nichž lze tudíž považovat realizaci preventivního programu výše uvedenými formami za návodnou a tedy hraničně neefektivní.

4.4 Formy rizikového chování pozorované u žáků SŠUAŘ

Otázky č. 10 a 11 odkazují na zkušenost žáků s šikanou a na jejich pozici v případě, že se se šikanou setkali a výsledky jsou zobrazeny v Grafu č. 5. Zjištěné závěry lze považovat za velmi varovné. 75 % šestnáctiletých, 70 % sedmnáctiletých a téměř 60 % osmnáctiletých a starších žáků se během svého studia na střední škole setkalo se šikanou a figurovalo v jedné či více pozicích.

Graf č. 5: Početní zastoupení žáků v různých pozicích a jejich kombinacích v otázce šikany na SŠUAŘ

Nejpočetnější skupinou jsou oběti šikany a to především v případě nejmladších žáků, nicméně i u sedmnáctiletých a dospělých. V případě šestnáctiletých jsou pak zastoupeny i další kombinace (viz Příloha č. 5). Sedmnáctiletí a osmnáctiletí pak mají početnou zejména skupinu pozorovatelů šikany.

V této otázce je důležité podotknout, že žáci nemusí vždy velmi přesně odhadnout, jaké chování lze již za šikanu považovat a jaké chování je spíše projevem vzájemného „pokoušení“. Nicméně v převážně chlapeckém kolektivu je pravděpodobnost výskytu šikany velká. Na její nebezpečí poukazuje též školní metodická prevence.

5. DISKUZE

Působnost preventivního programu na SŠUAŘ je evidentní. Školní metodička prevence ve spolupráci s výchovnou poradkyní a ředitelkou školy organizuje aktivity pro žáky plně v souladu s popisem její činnosti dle Výchovně vzdělávacího programu SŠUAŘ na školní rok 2017/2018 (2017). Jedná se zejména o přednášky odborníků spojené s besedami a hromadné celoškolní návštěvy kina a divadla.. Miovský (2010) nicméně podotýká, že jednorázové hromadné aktivity bez ohledu na rozsah a bez další vzájemné provázanosti nepřinášejí kýžený efekt, což potvrzuje realizovaný výzkum. Proto škola také spoléhá na zapojení třídních učitelů a ostatních pedagogů, kteří by se měli prevenci věnovat v rámci třídnických hodin nebo prostřednictvím mezipředmětových vztahů. Existenci preventivních aktivit si žáci uvědomují, avšak v otázce závislosti se jejich aplikace nejeví jako efektivní s ohledem na značné množství žáků, kteří intenzivně kouří (52 %) a užívají marihuanu (93 % ze všech dotázaných má zkušenost). Toto zjištění koresponduje se Šilhavou (2012), která uvádí, že kouření cigaret, užívání marihuany a pití alkoholu žáci nepovažují za rizikové chování. Za nejefektivnější a nejvíce působivé lze považovat přednášky s odborníky doplněné o diskuzi, nicméně jako ještě přínosnější jsou vnímány besedy v rámci úzkých třídních kolektivů.

Pozoruhodným fenoménem je šikana a sexuální aktivita nezletilých. Tyto dvě formy rizikového chování nejsou žákům vůbec cizí a figurují v životech téměř 70 % dotázaných. Několik žáků dokonce uvádí, že realizované programy v rámci primární prevence pro ně byly inspirací k provozování sexu v nezletilosti. Aktuální výzkumy zmiňují propojení těchto dvou rizikových oblastí a internetu. V tomto ohledu poukazují Kopecký, Szotkowski a Krejčí (2015) na rozdílnost kyberšikany a online obtěžování. Kyberšikana a šikana musí být dlouhodobá, opakovaná a musí být vnímána jako obtěžující, obtěžování je pak jednorázové. Zaměňování těchto pojmů je velmi pravděpodobné i u žáků SŠUAŘ. To však nic nemění na faktu, že je šikana důvodně umístěna mezi hlavní problémy, na něž se škola a školní metodik prevence chce v rámci Výchovně vzdělávacího plánu zaměřit. Rizikové sexuální chování je pak další problémovou oblastí, které by škola měla věnovat pozornost v následujícím období. Sexting, neboli rozesílání sexuálně laděných materiálů a fotografií

zachycujících nahotu prostřednictvím mobilních telefonů a internetu, je dle Kopeckého, Szotkowskiho a Krejčí (2015) charakteristické právě pro dospívající generaci. Kopecký, Szotkowski a Gibadulin (2014) pak tvrdí, že až u 10 % dětí dochází k situaci, že jejich „sexy“ fotografii nebo video umístí na internet jejich internetový kamarád či známý a zneužívá je následně jako prostředek ke kyberšikaně. Současně doporučují školám věnovat se prevenci v otázce kyberšikany předem a ne až v situaci, kdy probíhá. Propagují práci s konkrétními případy, jejich rozbor a vysvětlení, k čemu v jednotlivých incidentech došlo a jak se děti mohly před kyberšikanou chránit či bránit. Prožitek z konkrétního řešení případu pak zanechává v žákovi cennou zkušenost, která se vybaví v momentu ohrožení. Toto doporučení podporuje názor metodičky prevence, která staví kyberšikanu do popředí při volbě vhodných programů pro žáky.

Pozice školního metodika prevence není mezi žáky zažitá. Značná část nerozlišuje mezi metodičkou prevence a výchovnou poradkyní, a pokud se žáci přímo neocitli v situaci, kdy by s metodičkou v otázce rizikového chování jednali, její existenci jsou doslova zaskočení, případně ji popírají. Tento fakt je, jak uvádí sama metodička, pravděpodobně dán rozložitostí školy, která není situována v jedné budově, tudíž se významná část žáků s metodičkou osobně nepotkává a tedy ji ani nezná. Tito žáci pak jednají s výchovnou poradkyní, která je vedle třídních učitelů a školního psychologa často zmiňována jako jediná důvěryhodná osoba v rámci skupiny pedagogických pracovníků, které mohou žáci říci vše. Toto zjištění částečně koresponduje s komplexním výzkumem Dvořákové (2013), která uvádí, že žáci středních škol hledají oporu v třídních učitelích, jiných učitelích nebo výchovném poradci, ale současně podotýká, že např. žáci Střední školy v Holešově, kteří v mladším věku hledají oporu v rodičích, se postupně obracejí na vychovatele. Tento jev na SŠUAŘ nepřevládá, žáci napříč věkovými kategoriemi hledají oporu primárně v rodině a to u rodičů, prarodičů nebo sourozenců.

ZÁVĚR

V závěrečné práci byla rozebrána problematika školské primární prevence. Práce byla hlouběji zaměřena na aplikaci efektivní primární prevence na středních odborných školách, která je samostatnou a velmi specifickou kapitolou v rámci realizace prevence na školách.

Bylo zjištěno, že příprava programu primární prevence vyžaduje ideálně spolupráci úzkého specializovaného týmu pracovníků (ředitele školy, školního metodika prevence, výchovného poradce), avšak jeho realizace se neobejde bez intenzivního zapojení třídních učitelů, odborných pedagogů, mistrů praktického výcviku, ale také rodičů. V případě vybrané střední školy, Střední školy umělecké a řemeslné, je kooperace všech uvedených složek ještě důležitější vzhledem k místnímu rozložení školy v několika vzájemně vzdálených budovách. Je nutná blízká spolupráce metodičky prevence a výchovné poradkyně, protože bylo pozorováno, že žáci jejich funkce nerozlišují, že o pozici školního metodika prevence často ani nevědí a tudíž jej v problémových situacích primárně nevyhledávají. Současně bylo prokázáno, že v krizových situacích hledají žáci oporu více v rodině než u pedagogických pracovníků školy.

V rámci výzkumného šetření bylo prokázáno, že žáci SŠUAŘ realizaci programů a aktivit spojených s prevencí registrují. Žáci také vnímají nebezpečí propojená s různými formami rizikového chování, nicméně od mnohých rizikových činností, jako např. kouření a experimentování v oblasti návykových látek a v sexuálním chování, je tyto preventivní aktivity neodrazují. Je patrné, že v otázce kouření cigaret a užívání marihuany je působení metodika velmi složité, poněvadž žáci nemají zájem se uvedenou problematikou dále zabývat a na svém chování v tomto směru nechtějí ani nic měnit.

Vzhledem k rozsáhlé zkušenosti žáků s šikanou bylo zhodnoceno, že v rámci zefektivnění realizace primární prevence by bylo vhodné zaměřit se dále na programy věnované šikaně a kyberšikaně, a realizovat je co nejkomornější možnou formou, např. diskuzí s aktivními prvky v úzkém kolektivu.

V rámci komunikace s metodičkou prevence bylo zhodnoceno, že pozice školního metodika prevence vyžaduje kontinuální práci na zefektivnění realizace primární

prevence na střední škole. Současně bylo konstatováno, že při stávajícím nastavení je obtížné vykonávat povinnosti s touto funkcí spojené a současně plnit povinnosti vyplývající z pracovního poměru metodiků – učít.

Aby však úspěšnost aplikace primární prevence na školách nebyla stále diskutabilnější, bude muset aktuální podoba realizace primární prevence projít změnami a uzpůsobit se tempu doby prahnoucí po senzacích. Vzhledem k aktuálnímu trendu v rizikovém chování adolescentů, jež je jimi samotnými vnímáno jako normální, bude tak v budoucnu funkce metodika ještě náročnější.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Tištěná literatura

- ČESKO. Vláda. *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2010. ISBN 978-80-7440-045-2. 56 s.
- DOLEJŠ, Martin a OREL, Miroslav. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2017. ISBN 978-80-244-5252-4. 105 s.
- DVOŘÁKOVÁ, Blanka. *Primární prevence na ZŠ a SŠ*. Zlín, 2014. 123 s. Diplomová práce na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati na Institutu mezioborových studií. Vedoucí diplomové práce Alena Plšková.
- FENWICKOVÁ, Elizabeth a SMITH, Tony. *Kniha o dospívání: Pro rodiče a děti (návod, jak toto období přežít)*. 1. vyd. Bratislava: Ina, 1994. ISBN 80-85680-52-1. 286 s.
- GALLA, Maurice et al. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: Příručka o efektivní školní drogové prevenci*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2005. ISBN 80-86734-38-2. 156 s.
- HRICZ, Miroslav et al. *Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu*. Praha: Pražské centrum primární prevence, 2010. 21 s.
- CHARVÁT, Miroslav a NEVORALOVÁ, Monika. Faktory rizikové a protektivní (Risk and protective factors). In *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování II*. 2. přeprac. vyd. Praha: Lidové noviny, 2015. Kapitola 8, s. 58 – 64.
- JESSOR, Richard; TURBIN, Mark S. a Frances M, COSTA. Protective factors in adolescent health behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998, vol. 75, no. 3, s. 788-800.
- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5. 366 s.

- KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René a Denis GRIBADULIN. Kyberšikana, sexting a rizikové seznamování českých dětí v prostředí internetu. *Komenský*, 2014, roč. 139, č. 02, s. 10-16.
- KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René a Veronika KREJČÍ. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9. 160 s.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-17178-747-7. 144 s.
- MAXWELL, Kimberly A. Friends: The Role of Peer Influence Across Adolescent Risk Behaviors. *Journal of Youth and adolescence*, 2002, vol. 31, no. 4, s. 267-277.
- MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7. 260 s.
- MULLER, Mary Margaret. *Jak ochránit děti před pornografií na internetu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0694-1. 167 s.
- PAVLAS MARTANOVÁ, Veronika et al. Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze & TOGGA, 2012. ISBN 978-80-87258-75-0.
- SHAPIRO, Harry. *Drogy – obrazový průvodce*. 1. vyd. Praha: Svojtka & Co., 2005. ISBN 978-80-7352-295-7. 360 s.
- ŠILHAVÁ, Renáta. *Efektivita primární prevence rizikového chování u středoškolských studentů v Uherskohradištském okrese*. Zlín, 2012. 110 s. Diplomová práce na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati na Ústavu pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Pavla Andrysová.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna et al. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN: 978-80-247-5010-1. 184 s.

Elektronické zdroje

- ČESKO. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In Sběrka zákonů České republiky. 2005, částka 20, s. 490-502. Dostupné také z WWW: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwixmdzl0O7ZAhUGuxQKHRWrDY4QFgg_MAM&url=http%3A%2F%2Faplikace.mvcr.cz%2Fsbirka-zakonu%2FViewFile.aspx%3Ftype%3Dc%26id%3D4618&usg=AOvVaw0NpJBJTfEE5k0iFQH6mq0c>.
- ČESKO. Vláda. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In Sběrka zákonů České republiky. 2008, částka 103, s. 4826-4904. Dostupné také z WWW: <https://www.google.com/url?q=http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx%3Ftype%3Dc%26id%3D4494&sa=U&ved=0ahUKEwi0tOri4_ZAhWD3CwKHb7ZCzMqFggJMAI&client=internal-uds-cse&cx=015489265366623571386:izzrwwg3bmqm&usg=AOvVaw0R9IRG7FkV0xL2YG9hx8ea>.
- MŠMT. *Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v České republice* [online]. 2015 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/file/35405_1_1/>
- MŠMT. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny): Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže – Příloha č. 4 _Alkohol* [online]. 2016a [cit. 2018-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Priloha_4_Alkohol.doc>.
- MŠMT. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny): Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže – Příloha č. 9 _Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus* [online]. 2016b [cit. 2018-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Priloha_9_Extremismus_rasismus_xenofobie_anti_semitismus.doc>.

- MŠMT. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny): Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže – Příloha č. 13_Tabák* [online]. 2016c [cit. 2018-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Priloha_13_Tabak.doc>.
- MŠMT. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny): Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže – Příloha č. 18_Rizikové sexuální chování* [online]. 2016d [cit. 2018-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Priloha_18_Rizikove_sexualni_chovani.doc>.
- MŠMT. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny): Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže – Úvodní část* [online]. 2016e [cit. 2018-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Metodicke_doporuceni_uvodni_cast.doc>.
- MŠMT. *Metodický pokyn MŠMT č.j.: 28 275/2000-22, článek 1, odst. 1* [online]. 2001 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/metodicky_pokyn_k_sikanovani.doc>.
- MŠMT. *Strategie a koncepce MŠMT: Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018* [online]. 2013 [cit. 2018-03-09]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/file/28077_1_1/>.
- NATHAN, Sally; NEWMAN, Christy a Kari, LANCASTER. *Qualitative Interviewing*. In Handbook of Research Methods in Health Social Sciences. 2018, s. 1-20. Dostupné také z WWW: <https://www.researchgate.net/publication/323607855_Qualitative_Interviewing>.
- NICM, Národní informační centrum pro mládež. *Záškoláctví – charakteristika* [online]. 2015. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.nicm.cz/zaskolactvi>>.
- NICM, Národní informační centrum pro mládež. *Poruchy příjmu potravy – charakteristika* [online]. 2018. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.nicm.cz/poruchy-prijmu-potravy-charakteristika>>.

- NÚV, Národní ústav pro vzdělávání. *Certifikování poskytovatelé* [online]. 2018 [cit. 2018-03-09]. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/modules/catalog/index.php?h=product&a=index&id_catalog=15>.
- PAVLAS MARTANOVÁ, Veronika. O primární prevenci rizikového chování. *Národní ústav pro vzdělávání: Primární prevence* [online]. 2014-05 [cit. 2018-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani?highlightWords=pavlas+martanov%C3%A1>>.
- PCPP, Pražské centrum primární prevence. *Rizikové chování*. [online]. [2017] [cit. 2018-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.prevence-praha.cz/rizikove-chovani-charakteristiky>>.
- SŠUAŘ. *Výchovně vzdělávací program na školní rok 2017/2018* [online]. 2017 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.ssuar.cz/dokumenty/vvp.pdf>>.
- ŠKALOUDOVÁ, Alena. *Bakalářský seminář: Konstrukce dotazníku* [online]. 2015 [cit. 2018-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://kps.pedf.cuni.cz/studentum/skaloudova/dotaznik.doc>>.

SEZNAM ZKRATEK

apod.	a podobně
MPP	Minimální preventivní program
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
např.	například
NÚV	Národní ústav pro vzdělávání
pozn.	poznámka
PP	Primární prevence
PPr.	Preventivní program
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SŠUAŘ	Střední škola umělecká a řemeslná
tzv.	tak zvaný

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Tabulky

Tabulka č. 2: Složení výzkumného vzorku – věk, počet a pohlaví respondentů.....37

Grafy

Graf č. 1: Poměr žáků SŠUAŘ v jednotlivých věkových skupinách, kteří jsou si vědomi existence programu primární prevence na škole a žáků, kteří o tomto programu nevědí.....39

Graf č. 2: Vědomí žáků SŠUAŘ o přítomnosti metodičky prevence na škole a její záměna s výchovnou poradkyní.....41

Graf č. 3: Zastoupení důvěryhodných osob z hlediska řešení problémů s rizikovým chováním u žáků SŠUAŘ.....43

Graf č. 4: Poměr zastoupení aplikovaných forem seznamování s negativními důsledky rizikového chování vnímanými žáky SŠUAŘ.....43

Graf č. 5: Početní zastoupení žáků v různých pozicích a jejich kombinacích v otázce šikany na SŠUAŘ.....45

Obrázky

Obrázek č. 2 Schematický náčrt vertikální koordinace prevence rizikového chování ve školství.....23

SEZNAM PŘÍLOH

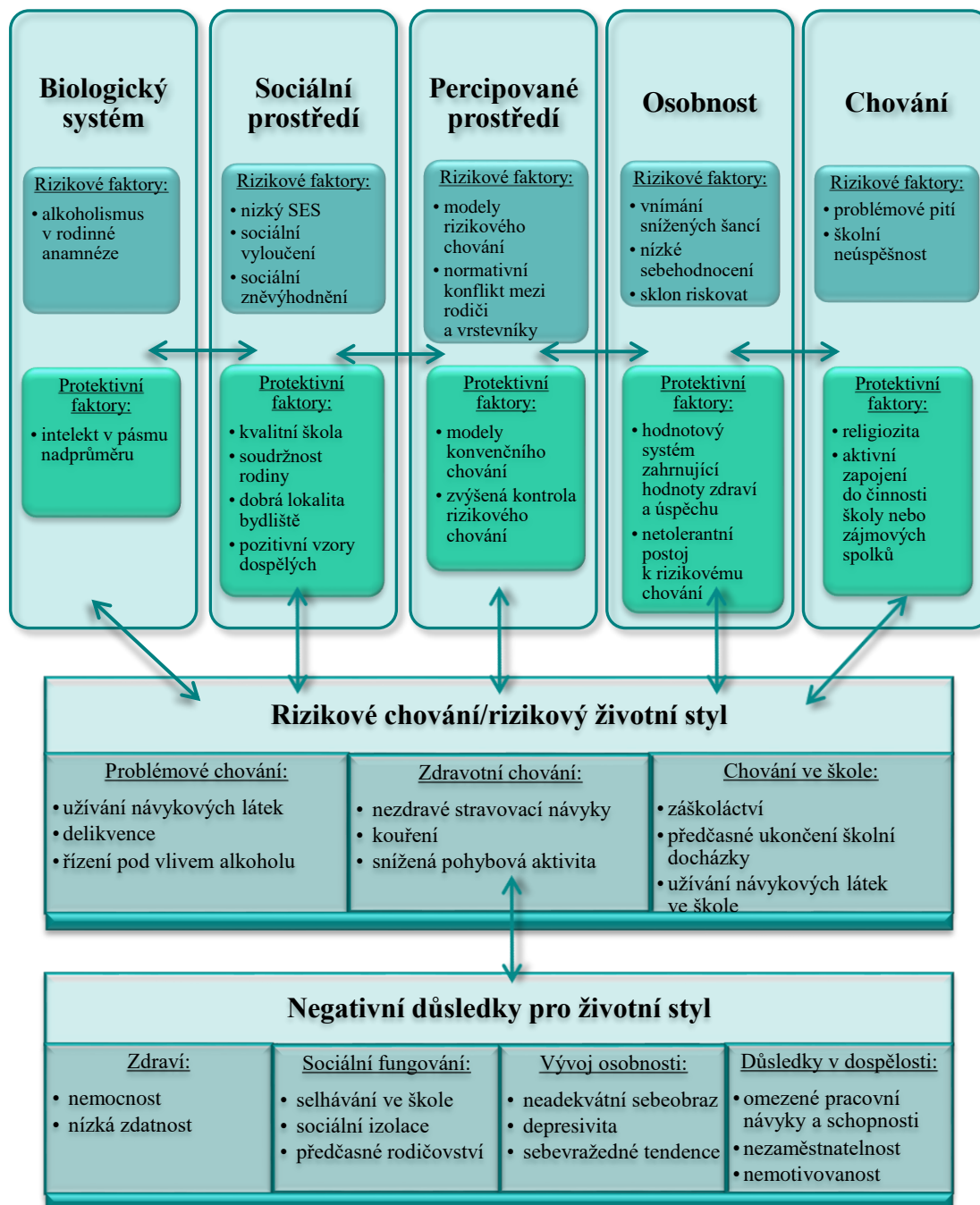
Příloha č. 1: Struktura teorie problémového chování.....	63
Příloha č. 2: Seznam certifikovaných poskytovatelů programů primární prevence na území Hlavního města Prahy.....	65
Příloha č. 3: Transkripce rozhovoru s metodičkou prevence SŠUAŘ.....	67
Příloha č. 4 : Vzor dotazníku pro žáky.....	71
Příloha č. 5: Výsledky dotazníkového šetření na SŠUAŘ.....	75

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Struktura teorie problémového chování

Zdroj: upraveno podle Jessor, 1998

Příloha č. 2: Seznam certifikovaných poskytovatelů programů primární prevence na území Hlavního města Prahy

Zdroj: NÚV, 2018

Agentura Wenku s.r.o.	všeobecná PP	www.wenku.cz	Šikana, agrese, kyberšikana
ANIMA – TERAPIE, O.S.	selektivní PP	WWW.ANIMA-OS.CZ	Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství
CENTRUM PREVENCE RIZIKOVÉ VIRTUÁLNÍ KOMUNIKACE UPOL	všeobecná PP	WWW.E -BEZPECI.CZ	Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Prekriminální a kriminální chování, Právní vědomí, Vzorce bezpečného chování
DO SVĚTA	všeobecná PP	WWW.DOSVETA.ORG	Šikana, agrese, kyberšikana, Rasismus a xenofobie, Negativní působení sekt, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Spektrum poruch příjmu potravy, Vzorce bezpečného chování
ELIO	všeobecná PP	HTTP://ELIO.CZ	Šikana, agrese, kyberšikana, Rasismus a xenofobie, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Spektrum poruch příjmu potravy, Vzorce bezpečného chování
KŘESŤANSKÁ PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA	všeobecná PP	WWW.KPPP.CZ	Šikana, agrese, kyberšikana, Rasismus a xenofobie, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství
PREV-CENTRUM O.S.	všeobecná selektivní indikovaná PP	WWW.PREVCENTRUM.CZ	Záškoláctví, Šikana, agrese, kyberšikana, Rizikové sporty, Rizikové chování v dopravě, Rasismus a xenofobie, Negativní působení sekt, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Spektrum poruch příjmu potravy, Prekriminální a kriminální chování, Právní vědomí, Vzorce bezpečného chování
PREVALIS	všeobecná selektivní PP	WWW.PREVALIS.ORG	Šikana, agrese, kyberšikana, Rasismus a xenofobie, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Spektrum poruch příjmu potravy, Okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, Prekriminální a kriminální chování, Právní vědomí, Vzorce bezpečného chování

PROJEKT ODYSSEA	všeobecná selektivní PP	WWW.ODYSSEA.CZ	Šikana, agrese, kyberšikana, Rasismus a xenofobie, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Prekriminální a kriminální chování, Právní vědomí, Vzorce bezpečného chování
PROPREV	všeobecná PP	HTTP://PROPREV.WEBNO DE.CZ	Záškoláctví, Šikana, agrese, kyberšikana, Rasismus a xenofobie, Negativní působení sekt, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Spektrum poruch příjmu potravy, Prekriminální a kriminální chování, Právní vědomí, Vzorce bezpečného chování
PROSPE	všeobecná selektivní PP	WWW.PROSPE.CZ	Záškoláctví, Šikana, agrese, kyberšikana, Negativní působení sekt, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Spektrum poruch příjmu potravy, Vzorce bezpečného chování
PROXIMA SOCIALE	všeobecná PP	WWW.PROXIMASOCIALE. CZ	Šikana, agrese, kyberšikana, Rasismus a xenofobie, Negativní působení sekt, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Spektrum poruch příjmu potravy, Prekriminální a kriminální chování, Právní vědomí
ŽIVOT BEZ ZÁVISLOSTÍ	všeobecná selektivní PP	WWW.ZIVOT-BEZ-ZAVISLOSTI.CZ	Šikana, agrese, kyberšikana, Rizikové sporty, Rasismus a xenofobie, Negativní působení sekt, Sexuální rizikové chování, Prevence v adiktologii - kouření, alkohol, nelegální drogy, hráčství, Okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, Prekriminální a kriminální chování, Právní vědomí, Vzorce bezpečného chování

Příloha č. 3: Transkripce rozhovoru s metodičkou prevence SŠUAŘ

Délka rozhovoru: 45 min

Dobrý den.

Dobrý den.

Děkuji Vám, paní inženýrko, že jste si na mě udělala čas, že jste ochotná zodpovědět mi několik otázek a pohovořit k problematice prevence rizikového chování u vás na škole. Předestřela jste již v našem telefonickém hovoru, že pozici metodika nezastáváte příliš dlouho. Jak dlouho tomu je a jak jste se k této funkci dostala?

Ano, je to tak. Pozici metodičky prevence rizikového chování vykonávám nyní druhým školním rokem, přesně tedy od září 2016. Dříve tuto funkci zastávala výchovná poradkyně, s mým příchodem na školu (pozn. září 2016) však paní ředitelka rozhodla o rozdělení kompetencí a ustavení role metodika. Byla to pro mne nová oblast činností, ze začátku jsem spolupracovala hodně právě s výchovnou poradkyní.

Předpokládám, že jste pozici metodika dříve nevykonávala. Co to pro Vás obnášelo? Doplnovala jste si vzdělání? Absolvovala jste další studium?

Ne, pozici metodika jsem dříve nezastávala. Jsem inženýr ekonomie, působila jsem dříve na obchodní akademii. Metodičkou jsem se stala na popud paní ředitelky a studium jsem započala neprodleně po nástupu. Jednalo se o 250 hodin výuky v rámci vzdělávacího programu pro učitele - školní metodiky prevence. Zrovna včera jsem odevzdávala práci na rizikové chování se zaměřením na adaptační kurz. Této školní akce se vždy na začátku školního roku účastním a připravuji program. Letos tedy studium zakončuji.

Jakým způsobem je organizována prevence u vás na škole? Funguje zde nějaký metodický tým?

Ano, tvoříme metodický tým s paní ředitelkou a výchovnou poradkyní. Scházíme se jedenkrát za měsíc, v případě nutnosti řešení nějakého problému samozřejmě okamžitě dle naléhavosti. Zrovna minulý týden se objevil případ kyberšikany, která se ovšem zatím zdá jako nepotvrzená. Z pověření paní ředitelky vedu Žakovskou radu, která je složena za zástupců všech tříd. Je to důležitý školní orgán. Žákům dává opravdu prostor projevit, s čím nesouhlasí a co je ve škole „štve“. Některé schůzky rady se neobejdou bez přítomnosti paní ředitelky.

Jakým způsobem rozhodujete o volbě preventivních programů pro žáky?

V tomto ohledu úzce spolupracuji s paní ředitelkou. Pravidelně diskutujeme formu programů, kterých se budou žáci a podotýkám i pedagogové účastnit a rozebíráme, které třídy budeme vysílat například na přednášky a jakého konkrétního rizikového chování se budou týkat. Pokud jdeme do kina, účastní se akce celá škola. Účastní se i učitelé a mistři. Ti to zpravidla nepřijímají s velkým nadšením, ale z mého pohledu je to důležité. Často je to pro ně návod, jak některé rizikové chování u žáků vyzorovat. Poslední film, který jsme takto hromadně zhlédli, se týkal problematiky AIDS. Tento pátek se chystáme do divadla La fabrika na představení „Kaffeeklatsch“ dotýkající se problematiky užívání návykových látek. Jedná se opět o celoškolní akci.

Máte potom příležitost zhlédnutý film s žáky zhodnotit? Jakým způsobem probíhá zpětná vazba, zamyšlení se nad konkrétním sdělením příběhu?

Filmy s žáky nediskutuji. Není k tomu v takovém počtu prostor. Tuto úlohu nechávám na třídních učitelích a jejich uvážení, zda k reflexi využijí třídnické hodiny. S žáky se ale zpravidla ohlížím za přednáškami. Spolupracujeme se společností ACET. Pan Vácha je opravdu výborný řečník a dokáže žáky zaujmout. Přednášek se účastním s žáky a sleduji, jakým způsobem reagují. Po přednáškách pak dělám průzkum formou dotazníku, jak žáky akce zaujala a jestli vnímají informace jako přínosné nebo jako zbytečné. Jsem také třídní na nástavbě, takže se svou třídou více diskutuji. Jedna z posledních přednášek, kterou jsme uskutečnili, se jmenovala „Moderní je nekouřit“. Od žáků jsem dostala velmi negativní zpětnou vazbu. Program považovali za okoukaný. Stěžovali si, že o kouření se jim přednáší už od základní školy a stále se omílají stejné informace a že už to nechtějí poslouchat.

Tedy kouření už je nuda. Jakého rizikového chování byste se tedy měla dotknout, čeho by se programy měly týkat, aby to v žácích zanechalo nějaký dojem? Co dnešní dospívající osloví?

Dnešními adolescenty hýbe nebezpečí kyberšikany. Zkusili jsme letos s jednou třídou přednášku „Nebezpečí kyberprostoru“. Žáky během programu neruším, ale účastním se. Bylo neuvěřitelné sledovat, jak se měnily jejich pohledy. Příběh dívky, která díky nevědomému kontaktu s násilníkem v kyberprostoru přes sociální média, nakonec spáchala sebevraždu, s žáky otrásl. Domnívám se, že dostupnost internetu a přístup prakticky k čemukoli je v dnešní době jedno z největších nebezpečí pro dospívající. Během mého vzdělávání navíc stále zjišťuji, že může být hůř. Mnohé zkušenosti s žáky, které moji kolegové v rámci studia uváděli - alkohol, bulimie, kouření - byly opravdu silné. Děti jsou schopné všeho.

Nedivím se, že kyberšikana je téma číslo jedna. Budete tento program realizovat i v dalších třídách?

Ano, rozhodně. Už jsem o tom diskutovala s paní ředitelkou. Letos chceme určitě ještě tento program zařadit. V plánu je účast 2. a 3. ročníků, mělo by se jednat o skupinu cca 50 žáků. Je to opravdu nesmírně aktuální. Děti a dospívající jsou v tomto směru ohromně naivní. Neustále zdůrazňujeme, že si mají hlídat své soukromí, informace, které uveřejňují, nemají nikomu dávat svá přístupová hesla. Jsme technicky orientovaná škola, jsou zde zejména chlapci, dívek je tu málo. Probíhají lásky, žáci si ze sebe navzájem dělají legraci. Není to vždy míněno s cílem ublížit, nicméně občas se objeví případ, který s kyberšikanou hraničí.

Říkala jste, že někteří učitelé nepřijímají účast na preventivních programech moc rádi. V rámci zvýšení efektivity prevence je ale přeci stěžejní zapojení pedagogů?

Ano, to je. Snažíme se učitele přesvědčovat a motivovat. Mám dobrou spolupráci s vedením. Rozhodly jsme se s paní ředitelkou přihlásit školu do projektu „Minimalizace šikany“ (pozn. <http://www.minimalizacesikany.cz/>). Jedná se o školení pro 12 pedagogů, které by mělo probíhat formou zážitkové pedagogiky. Učitelé by se měli naučit šikanu poznávat, vyzozorovat její projevy. Každý žák je jiný, nikdy nevíte, jak zareaguje a na každého také platí něco jiného.

Svěřují se Vám žáci se svými problémy? Řešila jste za ty necelé dva roky v pozici metodika nějaký případ spojený s rizikovým chováním?

Žáci se mi nesvěřují. Pohybují se většinou mezi dospělými žáky na nástavbě. S mladšími žáky se dostanu do kontaktu minimálně. Jak víte, naše škole působí na několika budovách. Tady Na Výsluní se pohybují minimálně, působí zde stále více výchovná poradkyně. Myslím si, že řeší problémy spíše s ní. Je možné, že mě ani někteří neznají. Na nástěnkách visí moje jméno, takže asi mají povědomí o tom, kdo je školním metodikem, ale je možné, že to někteří ani neregistrují. Já spíše radím svým žákům, kam na vysokou školu. V rámci školy funguje také školní psycholožka. Nedávno řešila případ neopětované lásky. Té se pravděpodobně žáci nejvíce svěřují, mě za dva roky nikdo přímo nevyhledal.

Jak jste zmínila, jste také třídní učitelka. Jakým způsobem realizujete prevenci v této „své“ třídě? Diskutujete s žáky o rizikovém chování a jeho důsledcích?

V mojí třídě je to trochu jiná situace. Na nástavbě jsou většinou dospělí. Ve své třídě učím účetnictví. V rámci výuky jsme se věnovali zaúčtování. Zaměřila jsem příklad na alkohol. Nejprve ho považovali za nezáživný a uvažovali pouze z pohledu účetnictví,

poté jsme se ale dostali na život bez alkoholu a začali jsme hovořit o akci „Suchej únor“ (pozn. <http://suchejunor.cz/>) a o tom, co všechno způsobuje alkohol v rodinách, ve zdraví, v sexu. Rozvinula se diskuze, kdy se někteří otevřeně svěřovali, jak nechtěli zklamat rodiče, když se poprvé opili a jak mají obavy, že doba je urychlená a oni nechtějí, aby jejich sourozenci začali pít už v 10 letech, když oni začali ve 14. Mnozí konstatovali, že pijí na stesk. V souvislosti s rodiči začali další otevřeně mluvit o kouření. Jak se stydí za svoje rodiče, kteří kouří. A jiní žáci zase přiznali, že kouří, ale že je to pro ně v zásadě přirozenost, protože celý život vyrůstali v zakouřené místnosti s rodiči a prarodiči kuřáky. A když s těmi „dětmi“ hovoříte, posloucháte je a sdělujete jim i své zkušenosti, pozorujete, jak některé jsou bezradné a jiné frajeři. Jako třídní se dovíte mnohem víc. A doba je opravdu jiná; rychlá a dostupná. Odcházela jsem v pátek ze školy, kdy žáci odjížděli na víkend. Všichni měli auta naložená drahým tvrdým alkoholem. Je to pro ně normální. Mají potřebu se zviditelňovat.

Narazila jste na rodiče a jejich pozici v životě dospělých žáků. Jak je to u dospívajících? Rodiče mají klíčovou úlohu například v omlouvání absence žáka. Řešíte často problémové situace s rodiči? Chodí do školy?

Rodiče jsou stěžejní. Jakmile je problém u nezletilých, řešíme jej samozřejmě okamžitě s rodiči. Je zajímavé, že občas i u dospělých přijdou rodiče společně s nimi. Jak jsem říkala, na škole je většina chlapců. Někteří rodiče je v problémových situacích dokonce navádí – vyřeš si to chlapsky. Absence je řešena velmi striktně. Myslím si, že záškoláctví u nás velmi rychle vyplyne na povrch. Je povolena 30% absence. Žáci si na to opravdu dávají pozor, protože ví, že je v případě přemíry zameškaných hodin čeká doklasifikace.

Mám pocit, že dnešní doba je hodně zběsilá a v zásadě cokoli je považováno za normální. Přijde mi, že děti – jedinci mají větší potřebu na sebe upozorňovat a prezentovat se, že sexualita je odemočněná a násilí je... normální. Setkáváte se s tím u vás ve škole?

Doba je rychlá, to, co dříve znali středoškoláci, není dnes žádnou neznámou pro děti na základce a my jako učitelé často nemáme moc mnoho změnit. Násilí, agrese je opravdu běžné. Žáci často neovládají své emoce, zlobí se na sebe a na okolí. Je třeba zakázáno nosit do školy zbraň, ale není možní nic zlehčovat. Náznak může vyústit v něco velkého. To zásadní je dáno výchovou v rodině a internetem, média v tom hrají velkou roli. Internet je fajn, ale je extrémně rizikový a například pro introverty představuje velké nebezpečí.

Příloha č. 4 : Vzor dotazníku pro žáky

**DOTAZNÍK K ZÁVĚREČNÉ PRÁCI – PROBLEMATIKA RIZIKOVÉHO
CHOVÁNÍ NA STŘEDNÍCH ODBORNÝCH SKOLÁCH**

Institut vzdělávání a poradenství

Zadává: Ing. Tereza Adamová

Dotazník je anonymní a bude sloužit jako studijní materiál a podklad pro výzkumné šetření. Otázky týkající se školy jsou vztaženy na vaše momentální studium, tedy studium na střední škole.

Jsem: **MUŽ**   **ŽENA**

Věk:

1. Jakým aktivitám se nejraději věnuješ ve svém volném čase? (Vyjmenuj alespoň 3 činnosti.)

.....

2. Kolik hodin denně strávíš u televize, počítače, tabletu nebo mobilu, aniž bys jej využíval pro studijní nebo pracovní povinnosti?

- a) 1 -2 hodiny
- b) 3 -5 hodin
- c) 6 -8 hodin
- d) co nejvíce můžu

3. Vědí tvoji rodiče, jakým způsobem a kde trávíš svůj volný čas?

- a) Ano, vědí přesně, co dělám a kde jsem.
- b) Většinou vědí, někdy ne zcela přesně.
- c) Většinou nevědí, co dělám.
- d) Vůbec netuší, jak vyplňuji svůj volný čas.

4. Kouříš cigarety?

- a) Ne, nekouřím.
- b) Ano, ale příležitostně, cca 1x za měsíc.
- c) Ano, dám si maximálně 5 cigaret týdně.
- d) Ano, vykouřím až 5 cigaret denně.
- e) Ano, 5 – 10 cigaret denně.
- f) Ano, vykouřím cca krabičku cigaret za den.

5. Kouří tvoji rodiče? (Doplň, který z nich, nebo zda oba.)

- a) Ne
- b) Ano .....

6. Piješ nějaký alkohol?

- a) Ne, nepiju vůbec.
- b) Ano, tak 1x do měsíce.
- c) Ano, dám si 1x týdně.
- d) Ano, piju častěji, i několikrát za týden.

7. Pokud pravidelně piješ alkohol, býváš někdy opilý/á ?

- a) Ne, nebývám opilý/á .
- b) Většinou ne, někdy jsem ale trochu v náladě.
- c) Většinou ano, bývám občas „na mol“.

8. Jaká je tvá zkušenost s marihuanou („ganjou“, „trávou“, „marijánkou“, „brkem“, „špekem“)?

- a) Žádná, nikdy jsem ji nezkusil/a .
- b) Vím o ní od kamarádů, ale nezkusil/a jsem ji.
- c) Už jsem ji jedenkrát vyzkoušel/a .
- d) Občas si ji zakouříme.
- e) Dávám si často.

9. Vyzkoušel/a jsi někdy jinou drogu/návykovou látku?

- a) Ne
- b) Ano Uveď jakou:.....

10. Setkal/a ses někdy na škole s šikanou?

- a) Ne
- b) Ano

11. Pokud jsi odpověděl/a ano, jaká byla tvoje pozice?

- a) Byl/a jsem útočníkem.
- b) Byl/a jsem obětí šikany.
- c) Byl/a jsem pozorovatelem šikany.

12. Setkal/a ses v rámci školy s někým, nebo víš o někom, kdo provozoval sex v nezletilosti nebo s nezletilým?

- a) Ne
- b) Ano

- 13. Jakou formou jsi byl/a ve škole seznamován/a s negativními důsledky pití alkoholu, kouření, užívání drog, sexuálního experimentování, záškoláctví, gamblerství? (Vyber jednu nebo více možností.)**
- a) Besedy s výchovným poradcem, metodikem prevence
  - b) Přednášky s odborníky (např. psycholog, policie)
  - c) Mimoškolní akce (školní výlety, exkurze, kino, divadlo)
  - d) Beseda s osobou postiženou užíváním návykových látek
  - e) Ve vyučovacích hodinách (tedy např. rodinná výchova, občanská výchova)
  - f) Brožury, letáky
  - g) S ničím takovým jsem seznamován/a nebyl/a (nevzpomínám si).
- 14. Udělala na tebe některá z uvedených forem takový silný dojem, že sis uvědomil/a nebezpečí a rizika např. kouření, pití alkoholu, šikany, záškoláctví, užívání drog apod.?**
- a) Ne
  - b) Ano
- 15. Stalo se ti někdy, že by tě informace z přednášek a besed naopak podnítily zaexperimentovat si s alkoholem, kouřením, marihuanou, hraním automatů, sexem v nezletilosti nebo jinou rizikovou aktivitou? (Pokud ano, uveď, o jaký experiment se jednalo. Případně, zda v té činnosti i pokračuješ.)**
- a) Ne
  - b) Ano.....
- 16. Pokud bys měl/a nějaký problém spojený s uvedeným rizikovým chováním, věděl/a bys, na koho se obrátit?**
- a) Ne
  - b) Ano
- 17. V případě, že jsi odpověděl/a „Ano“, kdo by to byl? (Jedna nebo více možností)**
- a) Výchovný poradce
  - b) Školní psycholog
  - c) Metodik prevence
  - d) Třídní učitel
  - e) Jiný pedagog
  - f) Spolužák
  - g) Rodiče nebo prarodiče
  - h) Sourozenci
  - i) Někdo jiný. Kdo? .....

18. Pokud by ses měl/a obrátit na některého z pedagogických pracovníků nebo zaměstnanců školy, kdo by to byl a proč právě on/ona?

.....

.....

19. Jak se jmenuje metodik/metodička prevence na tvój škole?

.....

.....

20. Jednal/a jsi někdy se školní/m metodikem/metodičkou prevence? Pokud ano, co jste spolu řešili/y ?

.....

.....

21. Víš, že na tvé škole existuje tzv. program primární prevence, jehož cílem je informovat a chránit žáky před rizikovými formami chování, jakými jsou právě například pití alkoholu, kouření, užívání drog, sexuální experimentování, šikana, záškoláctví, gamblerství apod.?

- a) Ne
- b) Ano

Příloha č. 5: Výsledky dotazníkového šetření na SŠUAŘⁱ

16 let		Odpověď								
Otázka č.	a	b	c	d	e	f	g	h	i	
2	4	16	3	5						
3	5	19	2	2						
4	15	3	1	3	3	3				
5	15	13								
6	6	16	2	3	1					
7	9	12	3							
8	5	9	6	6	2					
9	22	6								
10	7	21								
12	7	21								
13	10	23	8	5	14	5	1			
14	12	16								
15	21	7								
16	4	24								
17	4	7	1	3	3	4	12	8	7	
21	17	11								
1	odpočinek/spánek, sport, hra na hudební nástroj /zpěv, hra na PC, surfování na internetu, rybolov/houbaření, motorky/auta, poslech hudby, kamarádi, kreslení/kutění/dílna, seriály/filmy, učení, turitika/ cestování, brigáda, čtení, vymýšlení budoucí osobní realizace, vaření									
11	7x a, 6x b, 5x c, 3x a+b+c, 1x a+b, 1x a+c, 3x b+c									
18	6x výchovná poradkyně, 4x třídní učitel, 4x jiný pedagog, 1x mistr									
19	21x nevím; 4x vím, Wlosoková; 3x záměna s výchovnou poradkyní									
20	25x ne, 3x ano (řešili: šikanu, docházku, drogy)									

17 let		Odpověď								
Otázka č.	a	b	c	d	e	f	g	h	i	
2	6	6	4	1						
3	3	10	2	2						
4	6	2	2	0	5	2				
5	7	10								
6	1	8	6	2						
7	2	14	1							
8	3	1	5	5	3					
9	13	4								
10	5	12								
12	10	7								
13	6	19	8	6	18	9	3			
14	10	7								
15	16	1								
16	1	16								
17	1	2	1	6	3	5	11	4	1	
21	14	3								
1	odpočinek/spánek, sport, hra na hudební nástroj /zpěv, hra na PC, surfování na internetu, rybolov/houbaření, motorky/auta, poslech hudby, kamarádi/chození do hospody, přítel/kyně, kreslení/kutění/dílna, seriály/filmy, učení, turitika/ cestování/ focení, brigáda, čtení, bojové sporty, vymýšlení budoucí osobní realizace, hazard									
11	1x a, 4x b, 5x c, 1x a+c, 1x b+c									
18	4x třídní učitel, 2x metodik prevence, 2x jiný pedagog, 1x psycholog									
19	8x nevím; 6x vím, Wlosoková; 3x záměna s výchovnou poradkyní									
20	15x ne, 2x ano (řešili: docházku)									

18 let	Odpověď								
Otázka č.	a	b	c	d	e	f	g	h	i
2	5	16	4	4					
3	7	16	5	1					
4	15	2	3	4	5	0			
5	22	7							
6	3	12	10	4					
7	9	12	8						
8	5	1	10	8	5				
9	17	12							
10	12	17							
12	11	18							
13	10	23	8	5	14	5	1		
14	15	14							
15	22	7							
16	5	24							
17	3	3	0	3	4	3	13	8	8
21	26	3							
1	odpočinek/spánek, sport, hra na hudební nástroj /zpěv, hra na PC, surfování na internetu, rybolov/houbaření, motorky/auta, poslech hudby, kamarádi/chození do hospody, přítel/kyně, kreslení/kutění/dřeva, seriály/filmy, učení, turistika/ cestování/ focení, práce, sex, chov ovcí, vaření								
11	1x a, 3x b, 5x c, 5x a+b+c , 1x a+c, 2x b+c								
18	6x třídní učitel, 4x jiný učitel, 1x výchovná poradkyně, 1x psycholog								
19	23x nevím; 1x vím, Włosoková; 5x záměna s výchovnou poradkyní								
20	27x ne, 2x ano (řešili: šikanu, docházku)								

ⁱ Tabulky vyjadřují četnosti odpovědí v jednotlivých věkových skupinách a současně zahrnují odpovědi na otevřené otázky, či otázky s více možnostmi odpovědí.